

3870

J. Bogdan

~~Adaptat sub 3870~~

DR. C. I. ISTRATI

~~78032~~

In. A. 63.592.

Bd 114 000

DIN TRECUTUL NOSTRU

UNA SUTĂ DE ANI DE CÂND G. ASAKI S'A DUS LA ROMA.—
O IUBIRE ADEVĂRATĂ ȘI NEPRIHĂNITĂ. — AMORUL CARE NAȘTE DIN
VIRTUTE ESTE NEMURITOR .

GHEORGHE ASAKI, la bătrânețe.

ALBERT BAER
BUCUREȘTI, STRADA NUMA-POMPILIU 7.
1909

12

BIBLIOTECA CENTRALA
UNIVERSITARA
BUCURESTI

Cota 3870

Inventar 13176

942

GHEORGHE ASAKI, la bătrânețe
după o fotografie, din atelierul A. Schivert, Iassy, 741.

Albert Baer.

BIANCA MILEȘI
din colecția lui G. Asaki și în posesiunea D-ului Fotea din Iași.
Pe ea stă scris:
„La mîa cara *Măsa Bianca Mileși da se*
disegneta. Roma 1812.“

3870

BIBLIOTECA CENTRALĂ UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI
Cota..... 3870 *Rehlet*
Inventar..... 131876

Rehlet

GELE CARTE

B.C.U. Bucuresti

C131876

Donațiunea
ION BOGDAN

Din trecutul nostru

UNA SUTĂ DE ANI DE CÂND G. ASAKI S'A DUS LA ROMA. —
O IUBIRE ADEVĂRATĂ ȘI NEPRIHĂNITĂ. — AMORUL CARE NAȘTE
DIN VIRTUTE ESTE NEMURITOR.

La doi oameni, cu deosebire, din trecutul nostru, mă închin cu desăvârșire: G. Asaki și C. Negri.

Primului, pentru munca lui necurmată și rodnică, fiind și singurul nostru enciclopedist până în prezent; celui de al doilea, pentru caracterul lui integru și pentru convingerile adânci ce a avut și de la care, nici odată, nu s'a îndepărtat; la amândoi, pentru marele lor patriotism și pentru neasemănatele servicii ce au adus, pe rând, Moldovei și în urmă României, și, în acelaș timp, neamu lui românesc întreg.

Fie binecuvântată, memoria lor. Facăse, ca făptuirea lor să fie cunoscută de toți românii și se servească, drept pildă aleasă, generațiunilor prezente și viitoare.

Dacă bunul Dumnezeu, 'mi va hărăzi zile, mai îndelungate, am speranța a face biografiile lor, căci de mult caut, atât în scrierile lor, cât și în obiectele puține, ce le-au aparținut, și pe cari le-am adunat, în colecția mea, cât și din cele culese din gura amicilor și admiratorilor lor, se adun necontenit, tot ceea ce poate pune, mai desăvârșit în vedere, ființele lor alese și făptuirea lor, atât de fără preț, pentru țară și neam.

Acum să-mi fie ertat, mai ales că la toamnă se împlinesc 40 ani de la moartea lui G. Asaki, să vorbesc ceva relativ la cele ce s'au petrecut, cu el, acum o sută de ani, pe când era la Roma, și care fapte au avut, în urmă, o înrâurire atât de adâncă, asupra întregii lui vieți.

De la G. Asaki, ne-a rămas o autobiografie în limba română și franceză: *Notiție biografică. Iassii. Institutul Albinei Române. 1863.* — La scrierea ei, G. Asaki, a fost mai mult preocupat de faptele sale, săvârșite după întoarcerea definitivă în țară, iar nu atât de amănunte relative la viața sa particulară, și, prin urmare, și la timpul cât a stat el la Roma. Spune singur în prefață:

«La Lectorū. Următoarea notiție biografică, nu are altă scopū de câtū a resuma, în periodu: de 50 ani, de la 1813—1863, facturi puținū cunoscute de generația cea nuoe care se intereseasă de fazele luminilorū în Moldova. — Editorul.»

*

131876

În scrierea de față mă voi ocupa numai despre cele petrecute, cu el, pe când se afla la Roma, adecă între anii 1809—1812.

Pentru ca cititorul să poată înțelege însă cele ce vor urma, e necesar a adăoga numai, pe scurt, următoarele: G. Asaki, s'a născut, în Herța, la 1 Martie 1788. La 9 ani fu trimis la Leopold, în Galiția, unde la 1804 căpătă Doctoratul în filosofie. Peste un an căpătă tot acolo și diploma de Inginer și Architect, și se întoarse la Iași.

Bolnav grav, de friguri, plecă în August 1805 la Viena, unde urmă matematicile înalte și pictura până la 1809.

Ajungând la epoca ce ne interesează, se vedem ce ne spune el însuși despre cele petrecute, cu el, între 1809—1812, căci atât aflăm precis, de oare ce, puținele biografii, scrise în urmă, nu ne-au adus nimic relativ la această epocă.

«În acea epochă, Moldova era ocupată de armia Rosiană, și amiralul Çiciagoff, supra comandatele ei, prin intervenția părintelui lui Asaky, a fost propus acestuia în corpul Inginerilor post cu gradul de Locotenent; dar el preferând învățetura clasică în loc de a se înturna în țara sa a purces la Roma, unde s'a aplicat la studiul *Arheologii și al limbii Italiene, în care a publicat mai multe compuneri, între cari și Sonetul înșerat în Jurnalul Oficial: Il Campidoglio No. 154, după care societatea literară de Roma l'a admis de membru extraordinar.*

«La 1812, când Napoleon I, a întreprins a sa mare expediție în Rossia, generalul Miollis, comandantul garnisoanei Françese din Roma, a îndemnat pe Asaky a se înturna în Moldova, unde, după ținerea sa, armia Françesă avea din Rossia se treacă spre a restatorniçi Imperiul antic al Daçiï».

Atât și nimic mai mult.

Țiu să mai adaog, că G. Asaki, a murit la vârsta de 82 ani, în Iași, Mercuri la 12 Noembrie 1869, orele 7 dimineața. Spun aceasta, cu atât mai mult, cu cât, nici data morții sale, nu e bine pusă în multe biografii, destinate chiar scoalelor.

Căutând, în vederea biografiei ce voesc a scrie, să adun cât mai multe date relative la G. Asaki, precum și dorința de a reuni în colecțiunea mea, cât mai multe cărți, și alte obiecte, ce au aparținut acestuia, căci văd că statul nu face nimic, din acest punct de vedere, al trecutului nostru, întâmplarea face să-mi fi căzut în mână, între altele, și două prețioase odoare.

Un mic volum, legat în piele, ornamentat cu aurituri, purtând pe dungă: *Amori*, ear pe scoarța din față, în o elipsă de piele verde, înconjurată în foi de dafini: *A te Corintio Alviro, L'Insubra Leuca dona.*

Deschizând cartea constat că ea conține versuri:

Poesie di Lodovico Savioli Bolognese. Pisa. Dalla Nuova Tipografia, 1793.

Volumul începe cu: *A Venere*, și conține în 112 pagini, XXIV bucăți, urmate de: *Amore e Psiche*, care nu e numerotată.

Pe aceste pagini nu e nici o notă, nimic scris. Volumul are însă legate 34 pagini, la început, din cari 17 desemnate: 6 cu creionul, 11 cu sepia, și una chiar și cu creionul roș.

Toate acele desemnate, au pe contra pagină câte o mică inscripție, restul poartă diferite însemnări.

La finele volumului se află legate încă 20 pagini, din cari 2, de la urmă, sunt rupte, cinci cuprind poezii și note, ear restul sunt albe.

Vom reveni pe larg mai în urmă.

A doua carte, e tot un mic volum, nelegat!

Blanche Milesi - Mojon.

Notice biographique.

Cartea are 129 pagini.

M. Émile Souvestre.

Paris 1854.

Înăuntrul foaei învâlișului, din față, precum și la pag. 26, 28, 29, 128, și 129, sunt numeroase însemnări foarte importante. Ele vor fi date la locul lor mai în urmă.

Cu cele cuprinse în însemnările, poeziile și adnotațiile de pe aceste două cărți, făcute cu propria sa mână, de G. Asaki, precum și din cele ce se află pe două portrete ale Doamnei Bianca Milesi, din care unul aflător în colecțiunea mea, cum și mulțumită celor ce a publicat G. Asaki, în *anul morții sale*, relativ la aceeași persoană, în:

«*Calendarul pentru Români*, ilustrat cu 4 stampe, pe anul 1869, anul al XXVII-lea Iași, imprimeria Albinei Române, strada Asaki.», relativ la *Musa unui Moldo-Roman*, precum și alte mici izvoare, ce voi numi la timp, vom putea reconstitui una din cele mai frumoase, mai înălțătoare și mai alese pagini, din vieața marelui om.

Am văzut, mai sus, care eră vârsta și starea culturală a lui G. Asaki, în momentul când el a ajuns la Roma.

Este însă o mică nesiguranță în ce privește anul, dacă luăm numai ceia ce aflăm scris, pe una din cărțile sale, ce a cumpărat, de sigur, imediat după sirea sa la Roma.— Cartea poartă data 1808. Aceasta e o admirabilă lucrare, ce din fericire o am în colecțiune:

«*Nuova Raccolta di Roma e sue vicinanze. Incise a Bulino Da celebri incisori.*»

Acestea sunt imprimate în partea de sus a unui medalion, în care, în față, se vede lupoaica cu Romulus și Remus și în fund Roma.— Jos, poartă dedicația:

«All' Ill-re Sig-le Niccola Eleonori, Amatore, e conoscitore delle Belle Arti».

«In segno di Vera e sincera Amicizia».

Niccola de Antoni D. D. D.

Acest album, de o desăvârșită artă, are 24 planșe, cu vederea monumentelor vechi din Roma, lucrate de artiști, ca:

Gius. Calendi dis. e incise.

Gio. Batta Piranesi dis. — Pietro Ruga incise.

Franco Morelli dis. — Ant. Poggioli inc.

Gio-Batta-Cipriani disegnò e incise. L'Anno 1800.

precum și alți desennatori:

Francesco de Capua.

Omobrono Roselli.

Pietro Barboni.

Vinc. Balestra.

Francesco Barbazza.

și săpători, ca:

Domenico Baldini.

Dom-co Pronti incise.

Pietro Ruga.

Dom. Pronti.

Gius. Angioli.

Ant. Verico.

Ceia ce e important pentru noi, e că acest album nu poartă numai *Grifa* lui Asaki, dar și scris de mâna sa următoarele, jos, pe prima pagină:

Comperato da me a Roma. Anno 1808. Giorgio Moldavo Asaky.

Cred că însemnarea aceasta a făcut-o mai în urmă și că s'a înșelat asupra anului, antdatând cu un an, sau că a sosit, la Roma, pe la finele lui 1808.

Dar ceia ce e curios de observat, e că mult mai în urmă, la 1854, când a scris **Culegere de poezii** — Ediția a doua adăogită — și în partea a doua a acesteia :

Raccolta di Poesie. Culegere de poezii.

În *Proemio* = *Proimiul ei*, cartea și introducerea fiind scrise în limbele italiană și română, găsim următoarea frază, care pune data ducerii sale la Roma, încă și mai înainte, în 1807.

«Dorinza de a atinge din fântâna cerchării filologice sci amorul pentru lucrurile antice, m'au îndemnat, înche din cele ântâi a mele giunezze, a merge la Roma cea mărită, unde m'am ocupat în asemenea îndeletniciri, de la anul 1807 până sci acel 1812».

Să luăm, însă, de bună, data de 1809, pusă în Notița autobiografică din 1863, când autorul a putut mai sigur să-și verifice datele călătoriei sale.

Tot acolo, la Roma, cumpăruse el, în vederea studiilor sale de arhitectură, pictură și archeologie, și următorul atlas, foarte important, ce am putut afla încă dintre cărțile sale :

«**Manuale** di varj ornamenti tratti

«*Dalle fabbriche, e frammenti antichi per uso, e commodo De Pittori, Scultori, Architetti, Scarpellini, Stuccatori, Intagliatori di pietre, e legni, Argentieri, Giojellieri, Ricamatori, Ebanisti, etc.*

«**Opera** raccolta, disegnata, ed incisa

Da Carlo Antonini

Volume primo

Che contiene la Serie de'Rosoni Antichi esistenti in Roma.

In Roma MDCCLXXXI.

Per il Cassaletti.

Si vende dall' Autore sopra il Caffé al sagro Monte di Pietà».

Volumul prim conține 50 planșe, de toată frumusețea, afară de prima care e o alegorie relativă la resturile aflătoare din sculpturile și monumentele vechi, purtând inscripția :

*Aureo Tutto
e pien
Dell'opre Antiche.*

Volumul al doilea conține același număr de planșe, executate la fel, afară numai că cuvertura are o frumoasă figură alegorică și o mică schimbare în ultima frază, care zice :

«Che contiene la Serie de'Rosoni Antichi esistenti fuori di Roma».

La Roma el urmă pictura, și a lucrat cu *Mich. Keck* și în atelierul lui *Canova*.

Lui, i se datoresc, după întoarcerea în țară, pânze, litografii, Harte geografice, proiecte de monumente—între cari proiectul pentru statuia lui Ștefan cel Mare ce a dat el Pinacotecei din Iași—toate cu caracter național și din care unele cât se poate de reușite. Calendarele sale, ilustrate, și unele de părete, din 1856, pot fi luate ca exemple și pentru multe ce apar în prezent. Dar, despre G. Asaki, ca artist, pictor, rămâne să vorbească cineva mai competent ca mine, și sper că în fine, se va găsi odată, omul, românul!...

Atâta, merită, cel care se intitula, între altele, în anul morții sale, față de Domnul țării de: «*introducătorul* artelor frumoase... în Moldova!»

El, care cunoștea deja 7 limbi și anume :

Latina, româna, franceza, germana, polona, rusa și engleza, învăță curând și italiana, scrise versuri, ce fură publicate în ziarul oficial *Il Campidoglio* (No. 154), și fu ales membru extraordinar al societății literare din Roma.

El se ocupă de mult și cu literatura, și era un admirator al poeziei.—Între cărțile ce am din biblioteca sa, una pe care-o citise de sigur încă aflându-se la Viena, e și următoarea, un mic volum:

Musen-Almanach
für
das Jahr 1798
herausgegeben
von **Schiller**.

Tübingen, in der J. G. Cottaischen Buchhandlung.

care poartă grifa lui, dar prima pagină, poate cu portretul lui Schiller, sau cu ceva scis de Asaki, probabil în tinereța sa, este tăiată.

Să trecem acum mai departe. La Roma, nu mult după ajungerea sa acolo, G. Asaki, avu fericirea de a întâlni, în atelierul în care lucra, o femeie absolut superioară, pe Bianca Milesi, suflet nobil, caracter independent, cultură aleasă, inimă caldă, patriotă înflăcărată, iubind literile și artele și, mai pre sus de toate, adevărul și frumosul. De la început, pare, că o iubire sinceră și curată uni ambele inimi. Ea, de și mai tânără cu 4 ani—după o notiță a lui Asaki—de cât el, sau numai cu 2—după E. Souvestre biograful ei,—avù totuși o influență desăvârșită asupra sentimentelor și ideilor ulterioare a lui Asaki.

Locul ce el știu a-i da în inima sa, fu atât de tainic, și atât de trainic încât s'a putut vedea acest fapt, aproape de tot rar, ca el, întors în țară, chiar după ce se însură și avu copii mari, nu numai că nu o uită, dar o plânse cu patimă, când ea muri la 8 Iunie 1849, la Paris, măritată deja și cu copii mari;

și că chiar la vârsta de 82 ani, în anul morții sale, la 10/22 Mai, ziua aniversării nașterii ei, el încă închină, în stihuri italiene, căldura inimei sale, durerea sufletului său, aducându-i, pare, odată cu ultima sa răsufflare, încă o dovadă, de toată iubirea sfântă ce avea pentru ea, de toată fericirea de a o fi cunoscut, și a o fi făcut părtașă un moment gândirii și iubirii sale, și ca recunoștință *Musei*, carea, după el, și cu adevărat, 'l înălțase ca om, 'l întărise ca caracter și 'l făcu mai bun patriot și mai hotărât luptător: *Daco-Român*, cum zicea el.

Plecat astfel la Roma, cu gândul de a se instrui și de a se desevarși, pentru restul vieții sale, ca specialist, el este însă influențat în bine prin două împrejurări la care cu siguranță nu se așteptase.

O femeie, cu caracter de fier, cu cuget curat, cu inimă caldă și grații îngeresti 'l desevarșește ca om. Face din el un cugetător și un soldat al binelui, frumosului și adevărului: îl pregătește pentru o viață întreagă de sacrificii, de muncă, în împrejurări grele, adesea neajutat și ne înțeles, de semenii săi, dar păstrându-și, totdeauna, iluziile tinereții și încăpăținarea în izbândă, pe care i-o altoise ea.

Al doilea e Roma! Roma eternă, Roma ce dădu naștere numelui neamului său de român, Roma unică, în trecut, Roma plină de seva viitorului mândrei Italiei, are asupra lui aceeași fericită înrăurire ca și asupra lui Maior, Clain, Șincail, și altor mari patrioți.

Acolo văzu mai bine și mai lămurit din ce neam ales era el, ce comoră de puteri are în vinele sale, ce trebuia să facă ca să-și rădăce acest neam și să-l pună în stare de a putea desăvârși, ceea ce are puțința a face prin firea lui, și ceea ce trebuie să îndeplinească prin rostul situației lui geografice și etnice în Dacia. — Fericit muritor, sau mai bine *nemuritor*, în cazul de față, care la obârșia faptelor lui de om matur, are astfel de izvoare întăritoare care să-i dea puterea necesară pentru întreaga lui viață, de om, de cetățean, de patriot, de Român!

Dar dacă știm cine era G. Asaki, la 1809, să vedem cine era această ființă superioară, pe a cărui portret, cu creionul, ce o reprezintă pictând, el scrisese:

Bianca Milesi

Roma 1811—1812. «*Questa per fermo naque în Paradiso!*» Petrarca

Asta de sigur în paradis è născută.

Schița aceasta cu creionul, pe hârtie cenușie, e desigur datorită profesorului Biancăi, *Appiani*, cum se va vedea în urmă.

Pe această Biancă, *Leuca* lui iubită, cum o numea el, o cunoscui în împrejurarea următoare, după nota scrisă de el la pag. 128, din *Notice biographique*:

«Bianca l'ho vedutu la prima volta nel magazzino Moscardini sulla piazza di Spagna ove erra comparava degli articoli di pittura 1809».

Vom schița viața ei, până la 1813, epocă ce ne interesează mai mult, pentru moment, după singura lucrare de care dispun: *Notice biographique de Emile Souvestre*.

În: *La Grande Encyclopedie*, precum și în marele dicționar de *Larousse* nu găsec nimic.

Autorul începe cu o citație din *Tacit*, relativă la *Agricola*, vorbește de *ilustrii*, nu necunoscuți, dar cunoscuți bine numai în cercul restrâns al familiei sau prietenilor lor, pe care îi caracteriză în modul următor:

«Pe când sfortările celui mai mare număr tinde numai la mulțumire și zgomot, oare care suflute de seamă nu țin decât la fericirea oamenilor și la propria lor perfecționare. Iubitoare de gloria altora, pe care ele o contemplă în fundul umilinței lor, ele nu au pentru ele însăși de cât o ambițiune: a-și îndeplini datoria.—Sarcină grea pe care o urmăresc printre toate piedicile fără distracțiuni, fără șovăire, cu încăpățănare și credință.»

Și în fine caracteriză în mod minunat pe *Bianca Milesi*, după cum urmează:

«Astfel fu femeia a cărui nume fu înscris în fruntea acestor pagini. Incărcată de toate darurile pe cari le poate da natura și societatea, ea nu le întrebuiță nici odată decât în profitul acelora ce aveau fericirea de a o apropia.— *Italia modernă îi dăduse grațiile sale seducătoare, inteligența sa vioaie, tandreța sa expansivă, lăsându-i casta energic a anticeleor romane*».

Ultima frază, pe care am subliniat, se pare minunată ca descriere a fizicului, sufletului și creierului, acestei femei, atât de impunătoare și afectuoasă, corectă și prietenoasă, — cultă fără închipuire—; demnă și modestă, bine voitoare și hotărâtă, bună prietenă, virtuoaasă soție în urmă și răspândind în jurul ei iubirea curată, admirația virtuților alese, înălțarea sufletească, gândirea la fapte bune și alese, și iubirea binelui, adevărului și frumosului, în serviciul omenirii, care impune, mai întâi, pe acel al neamului tău. — Așa reiesă ea din tot ce am citit!

Sfântă femeie, suflet ales, la care trebuie să ne închinăm, cu admirație, evlavie și recunoștință.

Ne închipuim astfel, ce farmec a avut această făptură asupra unui tânăr corect, modest, muncitor și iubitor, ca Asaki, și ce sentimente adânci și trainice, a trebuit să-i inspire ea!

Bianca Milesi, se născu la 10/22 Mai 1790, iar după Asaki, cum vom vedea în o notiță a sa, la 1792.

Prin mamă și prin tată, ea aparținea vechei familiei *Viscontini*. Tatăl său avea avere. Ea avea cinci surori și un frate, mai mari ca dânsa.

Bianca fù trimisă, de mică, cu surorile ei, mai întâi în Franța, la călugărițele de la *Saint-Germain en Laye*, iar după închiderea acestei mănăstiri, copilele fură pe rând, trimise în niște mănăstiri, la Florența, lângă Milan și în urmă la altele, unde erau însă rău ținute, nu învățau nimic, erau rău supravegheate astfel că, unele, mai mari, dintre fete, puteau corespunde în secret și ne ocupându-se nimeni de inima și cugetarea lor. — Ea suferea mult fiind părăsită astfel.

«Citirea vieței sfinților îi inspirase dorința de a ajunge la perfecțiunea creștină pe calea mortificațiunilor.— Astfel își impunea însăși pedepse pe cari le îndeplinea cu scrupulozitate. Merse până a «se flagela pe ascuns».

În fine, fu scoasă din acest vesper, și pusă în un fel de pensionat, restrâns, la o laică, D-na Gallina, unde cel puțin avea însă acolo o grădină ce i se părea un paradis.

În primăvara anului 1802 copilele fură aduse în casa părintească, unde conform cu obiceiul timpului, muma petrecea și primea mult, și pe când băeții erau dați pe mâna unui abate, iar fetele pe mâna unei femei de încredere.

La 1804 murì tatăl ei, de care ea se alipise mai mult de cât ceilalți copii. Două din surorile ei se măritară, iar ea însoți pe mama ei la băi, la Lucques și la Livorno. În un accident, serios, de trăsură, pe drum, ea se purtă bărbătește, dând îngrijiri surugiului care se rănise grav.

Refuză, în urmă, de a se mărita la Milan, și se puse pe studii sub direcțiunea unui matematic, piemotez, *Trosselli*, pătruns de toate doctrinele filosofice ale secolului al 18-lea. Ea citi pe *Condillac*, pe *Rousseau*, *Voltaire*, *Plutarque*, *Corneille*, *Tacit*, *Platon*, *Robertson*, *Raynal*, *Alfieri*, *Benvenuto Cellini*, *Hume*, *Volney*, etc., pe care-i citez, în ordinea în care fusese cetiți în timpul studiilor serioase, mai ales de matematici, ce făcù.

«Atâta strădănuință puse la studii, încât ajunse a regreta scurtele momente ce acorda toaletei. Și tăcea părul pentru a scurta îngrijirea ce trebuia să-și dea, nu purta decât o rochie de postav și botine groase. Economii ce făcea din aceste noi deprinderi erau întrebuintate spre a-și cumpăra cărți».

Făcu, cu mama ei, o lungă călătorie în Svițera și Sudul Germaniei, cu care ocaziune cunoscù mulți învățați.

Întoarsă la Milan, se puse hotărât pe studiul picturii cu *Appiani*, care se bucura, atunci, de o mare reputație și zugrăvea frescurile palatului din Milan. Bătrânul îi permise a-l urma pe schela, pe care lucra la palat, o sfătuea și conducea cu îngrijire, și făcându-i pe o hârtie cenușie, potretul ei, cu creionul, reprezentată cu penelul în mână, scrise sub acesta; «*E nient'alter*», și *nimic alta*, pentru a-i indica singurul mijloc de a se distinge în pictură. Acesta, e acel găsit în casa lui G. Asaki, și reprodus în această lucrare, fig. 2.

În casa lor, afară de *Appiani*, veneau încă pictorii *Diotti*, *Amoretti*, *Baronio*, gravorul *Longhi* și Arhitectul *Bossi Canonica*, care cerându-o în căsătorie, ea-i răspunse: «*Că nu vrea a se căsători decât cu arta*»!

De fapt citirea clasicilor și filosofilor, secolului al XVIII-lea, o schimbăse cu totul, și iată de ce :

«De când credințele sale fusese sguđuite, ea repurtase asupra artei toate aspirațiunile sale; ea-și făcuse din ele un fel de cult».

În fine se mutară la 11 Oct. 1810 la Roma¹⁾ după o călătorie la Veneția, Pavia, la Pistoia și Florența, unde întâmplarea făcù de a nu fi putut vedea monumentul lui *Alfieri*, fapt pentru care era dezolată.

«Marele tragic italian devenise eroul său; ea adoptase opiniunile sale, aspira ca el la independența Italiei și împărtășea ura sa contra ori cărei dominațiuni străine.»

Îndată ce ajunseră la Roma, ea se purtă, mai mult de cât rece, cu ge-

1) Asaki, afirmă însă a o fi cunoscut acolo la 1809.

Bianca Milesi.

Roma 1811-1892. "Questa per primo nasce in Paradiso."

Questa de sigur in Paradis e nescuta.

BIANCA MILESI.

Schiță cu creionul de pictorul Appinni, făcut la Milan în 1808.

Albert Baer.

neralul *Miolis*, care comanda în numele Franței, și care, cum am văzut, sfătuisse pe Asaki a se reîntoarce în țară, crezând în victoria lui Napoleon în Rusia și, în curânda întemeiere a Daciei. Ea distribui chiar un pamflet, violent, a lui *Alfieri: Misogullo*. Generalul *Miolis*, aflând faptul, fu mai mult ca clement, mulțumindu-se a-i da sfaruri părintești, pe care ea le primi, cu «suficientă insolentă» cum spunea, cu regret, în urmă, mai ales când cunosc, în 1821, pumnul greu și fără milă al guvernării austriace.

Atunci văzu ea diferența!

Ea era primită în toate casele mari, și în o călătorie la Neapole, fuse cu mama ei primite la curte unde întâiul cadril îl jucă făcând față Reginei. Felicitată și lăudată pentru aceasta, ea zise cu spirit, că: ea «nu'și dăduse în aceea seară seama de fericirea ei, și că nu avu cunoștința de aceasta decât a doua zi.»

Mama ei, iubitoare de fasturi și relațiuni sociale își organizase și la Roma un salon, tot așa de mult frecventat, mai ales de lumea artelor, ca și la Milan. Acolo veneau, între alții: Pictorul *Keck*, marele sculptor *Canova*, și gravorul *Pestrini*, care, dedică Biancăi, una din primele sale producțiuni: *La fortezza di Rafaele*. Bătrânul *Canova*, cu deosebire, o ajuta și conducea cu mult interes, cece reiese și din scrisorile adresate ei în urmă, în care între altele spune la 24 Mai 1815 mulțumind «*la gentilissima signora Milesi*», care «*intre alte virtuți are și privilegiul exclusiv de a îngriji afacerile altora mai bine ca pe ale sale.*»

Ne oprim deocamdată aici, când acțiunea urmărită de noi începe; mai departe, vom vedea ce a devenit această aleasă femeie.

Am văzut, mai sus, că *É. Souvestre*, susține că familia *Milesi* s'a mutat la Roma la 11 Octombrie 1810. Se pare că data nu e tocmai precisă. Am văzut, însă că Asaki, în nota citată mai sus, spune că a cunoscut pe Bianca, la 1809.

Inclin cu atât mai mult pentru 1809, cu cât această dată e menținută încă, în două rânduri de Asaki:

„*Depuis 1809 jusqu'à 1812 j'ai composé en italien une série de vers adressés à M-elle Bianca, intitulés la Leucaïde=Bianca. G. Asaky.*»

Această notă se găsește pe ultima pagină, din *Notice biographique*.

Tot astfel, pe pagina a treia din *Amori* găsim:

«Questo libro illustrato dai disegni, mi fu offerto da¹⁾ Signora Bianca Milesi, che fu la mia Musa ed il primo Amor.»

Roma 1809. Alviro.

«Acéstă carte, ilustrată cu desemnuri, mi-a fost dăruită de d-na Bianca Milesi, care a fost musa mea și primul meu amor.»

Roma 1809. Alviro.

Și această înscricție e pusă deasupra versurilor ce preced și continuă ilustrațiile făcute de Bianca, în *Amori*.

1) dalla, de sigur.

Adevărul este că se găsește și o altă dată, pusă în susul paginei a doua, dar se vede că e pusă în momentul plecării sale din urbea eternă.

«Doamna *Bianca Milesi* mi-au dat spre suvenir aste carte ilustrata de mâna sa,»
G. Asaky. Roma 1812.

Ca o dovadă că cartea'i fu oferită de Bianca, nu avem decât a ne reaminti și cele cuprinse pe scoarța din fața cărții, ce am reprodus mai sus și care pot fi traduse astfel:

«*Se dă ție Corintio Alviro de nesupusa Leuca.*»

Asaki, admisesese pentru el pseudonimul de *Alviro*, de *Corintio Alviro* și de *Alviro Dacico*, pe care o să'l întâlnim încă în urmă.

Tot astfel pentru *Bianca*, el creă cuvântul *Leuca*, spre a nu o compromite, în versurile sale, și pe românește, vom vedea, că o chema *Lefca*.— Uneori o numea și *Cintia*.

Tot din această frază se va cunoaște ușor, ce înțelegea Bianca, prin **Insubra, neatârnată, nesupusă**. Cuvântul derivă din expresiunea veche *Insubria=Italia*, după datele obținute dela Roma, prin D-1 Monsacchi.

Ea iubea pe *Asaki*, dar ținea a rămânea castă, și iubirea ei servì a înălța numai cugetarea și sentimentele alese, a lui *Asaki*.

Am văzut, de asemenea, cum *Asaki* ne spune că a cunoscut pe Bianca în magazinul *Moscaldini*, din piața Spaniei, de la Roma, tot în 1809. —

În *Notice biographique*, unde *É. Souvestre* ne vorbește, la pag. 28, de studiile *Biancăi*, găsesc nota următoare, scrisă în două rânduri cu negreală și cu creionul de *Asaki*.

«*Episode d'Alviro Dacico*. A cette époque se trouvait à Rome G. Asaky, pour y faire des études archéologiques, en s'occupant aussi de la peinture il a eu l'occasion de voir M-elle Bianca chez Mich. Keck. La conformité des principes et d'occupation établi entre ces deux élèves une liaison, qui devint une passion d'amour platonique, qui malgré la séparation a duré 35 années pleines de manifestations d'estime et d'admiration réciproques.»

Și la finele paginei următoare, scrie tot el:

«Pendant ce temps je dessiné dans les ateliers de Canova d'après des statues et à coté de Blanche qui m'inspirait des sentiments des beaux Arts et celui de l'Amour.

Iată începutul și modul cum s'a săvârșit această trainică și curată legătură! Aceste note din *Notice Biographique* sunt scrise de *Asaki*, în puterea vrâștei, în momentele culminante ale activității sale, având copii mari, și o carieră plină de fapte bune. Cartea i fusese trimisă de fata sa, cum se vede pe contra pagina învâlișului:

«Reçu le 7/19 Dec. 1854. De la part d'Hermione».

Câte lacrimi va fi vărsat el citind biografia ființei celei mai scumpe, de sigur, ce a iubit în viața lui..

Cunoscuse *Hermiona Asaki*, ce a fost măritată mai întâi cu un *Moruzi*

și apoi cu marele filo-român Edgard Quinet pe Bianca? Asaki ne o spune pe pagina a patra, din foile alipite la finea volumului *Amori*:

«Questa bella Damigella per amor di studj¹⁾ a Roma condusa²⁾, era da Milano, aveva la casa sua a Milano, Strada del Lauro e la campagna vicino a Venzago ove io tornando da Roma con una lettera di raccomandazione di Bianca aveva visitato questa Dama³⁾ ancora assai bella e spiritosa che mi trattò con molta confidenza.

«Bianca tornando a Milano prese parte alle commozioni politiche e fu costretta di rifugiarsi in Svizzera e di là a Parigi ove si maritò al⁴⁾ Dottore Monjon, ivi in casa sua fu il centro della riunione di persone distinte. La mia⁵⁾ figlia Ermiona la quale si trovò a Parigi con suo figlio G. Morusi, fece conoscenza con il⁶⁾ celebre Edgard Quinet con il quale si maritò».

«Această frumoasă Domnișoară care s'a dus la Roma pentru dragostea de studiu era din Milan, avea casa ei la Milan în «strada del Lauro» și o vilă în apropiere de Venzago unde eu întorcându-mă de la Roma cu o scrisoare de recomandatie scrisă de Bianca, visitasem pe această Doamnă¹⁾ încă frumoasă și deșteaptă care mă trată cu multă prietenie.

Bianca întorcându-se la Milan luase parte la turburările politice și fu constrânsă de a se refugia în Elveția și de acolo la Paris unde se cunună cu Doctorul Monjon²⁾. Acolo casa ei fu un centru de întrunire de persoane distinse. Fiica mea Ermiona, care se găsea la Paris, cu fiul ei G. Morusi, făcuse cunoștință cu celebrul Edgard Quinet cu care se mărită».

Va să zică această notă e scrisă de Asaki, mult mai târziu, de sigur după 1849, data morții ei. Se vede chiar din îndreptările făcute, de colegul meu, d-l D-r. Ostrogovich, că Asaki, care în Moldova nu avea cu cine vorbi limba italiană, începuse a o uita puțin.

De altfel scrierea trebuie să fie făcută *chiar după 1865*, ceia ce se vede după tremurătura mâinii și prin faptul că e la fel cu poezia «A Dante» scrisă tot de el pe paginile anterioare și însemnată: Mai 1865.

Pare că văd pe simpaticul, bunul și alesul bătrân, cu aceste două mici volume în mâinele sale tremurânde, când sufletul său eră înfrânt de greutățile bătrâneții, și cu mâinele înghețate, de răceala precurgătoare a morții, scriind totuși aceste ultime amintiri, relative, la puternica văpae care l'a ars în tinerețe și încălzit în urmă toată viața sa.

Căci astfel a fost această iurbire a lui Asaki, pentru Bianca. Două suflete, cum o spune chiar el, făcute să se înțeleagă, căci erau pregătite, prin studii, la fel; două suflete, chinuite de același dor: înălțarea patriei lor și încălzite de aceeași pasiune pentru frumos și arte!

Prietenia, fu calea iubirii lor nevinovate!

Prietenia, care e cel mai sigur drum către o iubire temenică:

1) Studii, mai bine studii.

2) *condusa* este cuvântul român, italienește se zice *condotta*.

3) Care Damă? Mama Biancăi.

4) *Col.*

5) *mia* (nu se pune articol).

6) *Col.*

1) Pe mama Biancăi cum se va vedea mai în urmă.

2) Mojon.

«Călătorule nu trece, stă, citește și cunoaște
Că amorul cel m-îi strașnic din prieteșug se naște. 1)

după cum, cu drept cuvânt, a spus'o acel mare iubitor, și cunoscător de inimi, poetul Konaki: în «*Amorul din prieteșug*», din cartea sa de versuri: *Poezii. C. Conacki, mare Logofăt. 1856. 5 Aprilie.*

Aceeași părere a lui, atât de adevărată, o pune încă în următoarele stihuri:

«Vrei să știi cu'ncredințare
Dragostea cât cuprins are,
Fă omule muritoriu
Din prieteșug amoriu.»

Dar cine este *dama* de care ne vorbește Asaki. E mama Biancăi. Reiese din conținutul notei chiar și din o notiță a lui de la pag. 26 din *Notice biographique* unde autorul vorbește de stagiunea de la *Venzago*. Asaki citind cartea pune o stelută și jos, dă următoarea deslușire:

«C'est ici, qu'en compagnie du poete Monti en 1812 que j'ai rendu une visite à la mère de l'adorée Leuca.»

Cuvântul *Leuca*, am văzut din cele de mai sus, că era făurit de Asaki, pentru a nu da în vileag iubirea lui pentru *Bianca*.

Am văzut, cum el însuși pune *Leucaïde = Bianca*.

Pe prima pagină, scrisă la începutul lui *Amori*, găsim:

«Dono prezioso della mia adorata Musa Leuca, la quale mi ispirò de sentimenti nobili e l'estro poetico nei miei componimenti italiani e poi quei²⁾ **Româno**³⁾ Dacico!»

«Dar prețios dela adorata mea musă Leuca care îmi inspiră sentimentele nobile și firea poetică a compozițiilor mele italiene apoi și pe acelea din limba Daco-Română.»

E timpul să vedem acum, cum răspundea Bianca, la iubirea atât de caldă și nobilă a lui Asaki.

Cartea *Amori* îi fu dată de ea, după cum spune Asaki în numeroasele adnotări de pe ea, și după cum se vede și de pe inscripția de pe fața scoarței, de care am vorbit mai sus.

Cele 17 icoane, de la început, sunt datorite Biancăi. Scrierea din fața fiecărei icoane e concepută și făcută de ea. Scrierea e, după cum se poate vedea, aproape bărbătească și e caracteristică femeilor superioare și hotărâte.

De la început se vede, părerea ei hotărâtă, de a învinge de înclinările sale, prin devotamentul total unei idei, artelor sau științei. Ea își alesese artele. Iată-le aceste sentințe, ale iei, în ordinea în care urmează la fie care icoană.

1) Scrise pe un arbore la Sălănic în Moldova.

2) Ar trebui . în q'uelli

3) Rumeno.

LA ICOANA I.

Regna un poter contrario
Che quel d'Amor fa vano.

Domnește o putere contrarie care ni-
micește pe aceia a amorului.

LA ICOANA II.

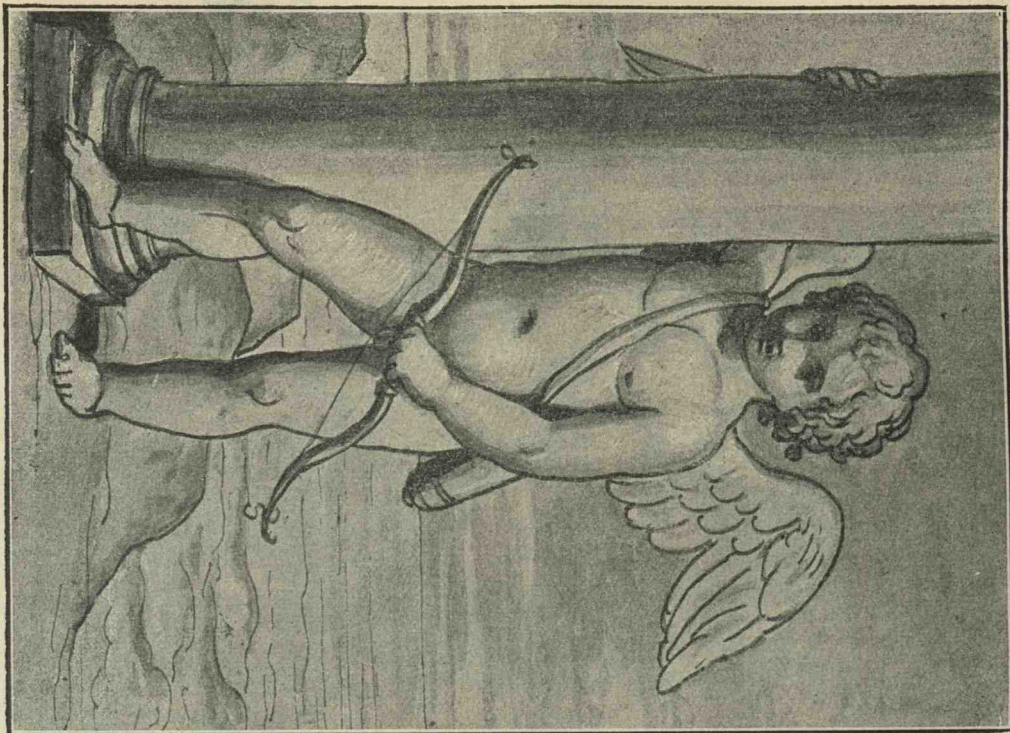

Oh quante volte intrepido
Sfido le firsute fere.

Oh, de câte-ori curagios sfidă fiarele
mâniate.

Sani piaga di stral, piaga d'amore.
E sol sia motre medciana al core.

Vindcă rana de săgetă, rana de amor
Și numai moartea poate să fie doctoria inimii.

LA ICOANA III.

Amor che da virtù nasce è immorale

Amorul care naște din virtute este nemuritor.

LA ICOANA IV.

LA ICOANA VI.

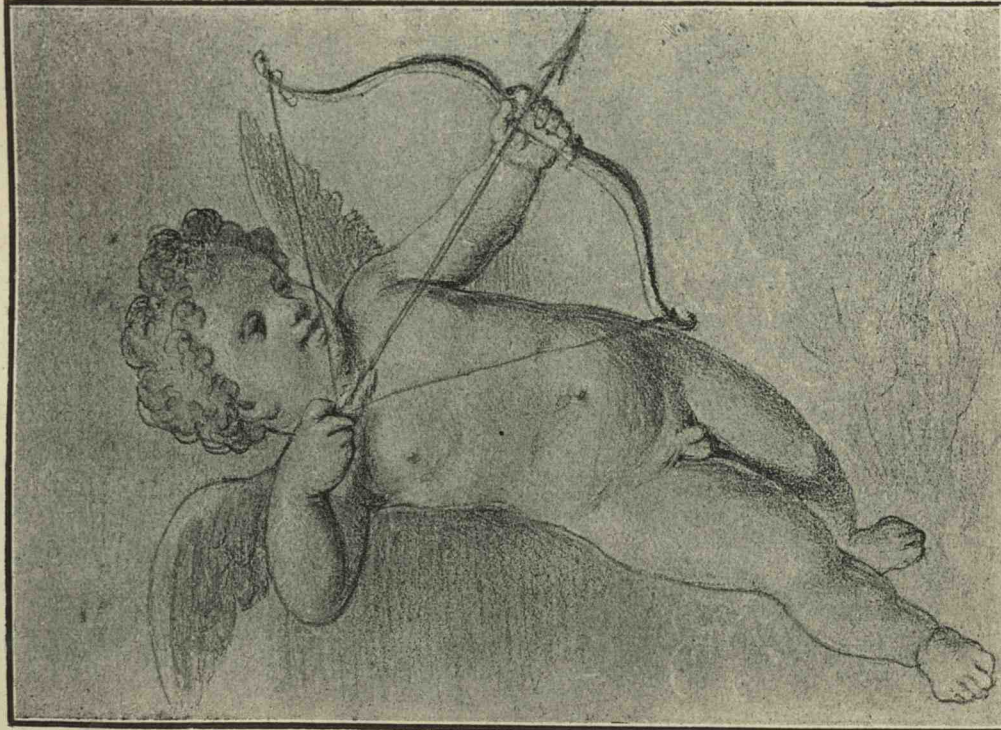

Iubește; și aerul să se întunece
de un vel nepătruns.

Ama; e l'areano adombrisi
D'impenetrabil velo.

LA ICOANA V.

Ceea-ce pot săgețile lui
Nu poate
(bătul nemuritor)¹⁾.

Quel che i suvi dardi possono
L'asta immortal non puote.

1) Este o perfirază mitologică.

E a noi l'esperta cetera
Dolce risuona amore.

Çiterra măeastră ne răsună dulce
amor.

LA ICOANA VII.

Chi puote a lui resistere
Se la sua madre il muove?

Cine poate să-i reziste dacă mama
lui ²⁾ îl mișcă.

LA ICOANA VIII.

2) Figură mitologică. Mama amorului?

LA ICOANA X.

Al suol protrato ei suplice
 Giacea, e chiedea pace.
 La pământ îngenunchiat stătea ru-
 gându-se și cerea pace.

LA ICOANA IX.

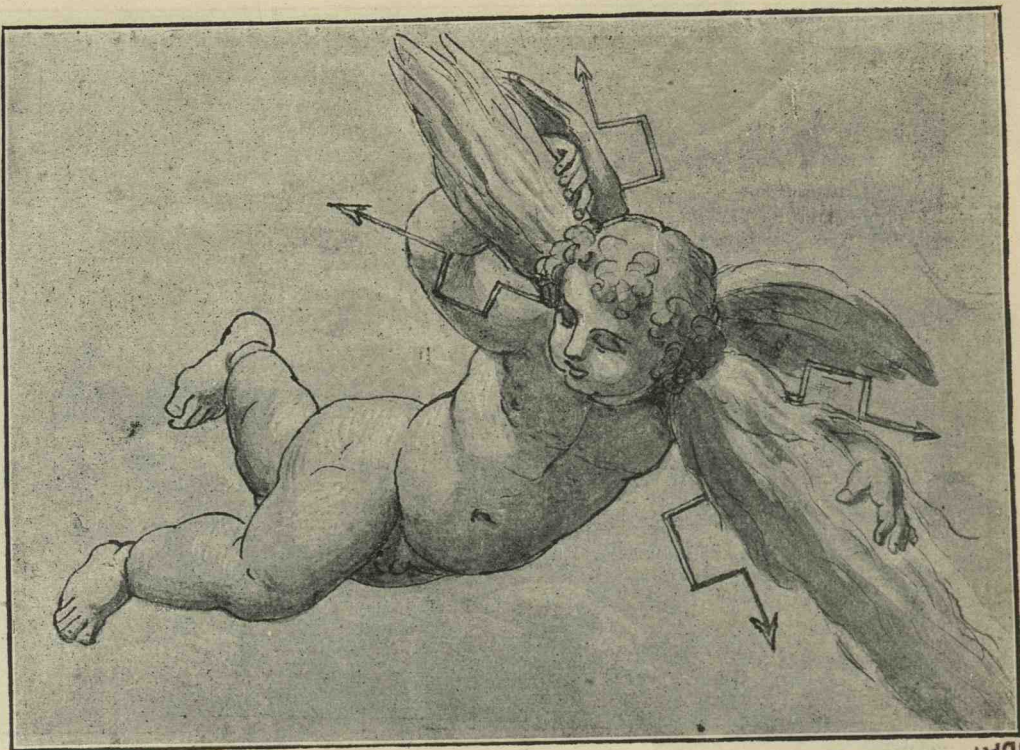
Oh! avverso amor, cui serbansi
 Sol per timor gli altari,
 Oh! amor contrar, căruie ți se păs-
 trează de teamă altarele,
 Pei cui voler sottentrano
 Ai lieti i giorni amari!
 Prin a cărui voință se înlocuesc
 zilele vesele cu zile amare!

131876

LA IOANA XI.

Ei regna ovunque, e il *temono* ¹⁾
Tennuti in terra i Numi.

1) *Temono*.

Ei domnește pretutindeni, și zei,
cei temuți pe pământ, au teamă
de el.

LA IOANA XII.

E spesso un dolce del suo cor martiro
In sull' arena bianca ¹⁾ mesto scrivo.

1) Calambur, căci se poate înțelege că e scris
pe nisipul alb = arena bianca, cum este cazul
său că a scris pe nisip, numele Bianca. — De
acția a pus ea punctele sub bianca.

Sifidesca un dulce martir al inimei lui
scris melancolic pe nisip "Bianca" („pe
nisipul alb") ¹⁾

1) Aluzie la Asaki.

LA ICOANA XIV.

In sine cu gândurile sale pare a vorbi, cu
obrazul rezemat pe mâna candidă, către
pământ întoarce ochii amoroși.

Fra sè co'soni pensier par che favelle
Su la candida man la guancia posa,
E china a terra le amorese stelle.

LA ICOANA XIII.

Pe malurile înflorite și răcoase ale Ani-
enului țese coșuri de muele varăței¹⁾.

D'Aniene alle fiorite e fresche rive
Tesse fucelle¹⁾ dalle verghe estive.

¹⁾ Fucelle e de sigur din dialectul, Roman ¹⁾ Vom vedea că așa făcuse Asaki.
In italiană se zice: *panțeri aneștri*.

LA ICOANA XV.

Tute le leggi perano
Che non impone amore.

Toate legile să piară, care nu
sunt impuse de amor.

LA ICOANA XVI.

Egli i decreti ferrei
Segna col dardo aurato.

El cu săgeata de aur înseamnă
decretele puternice.

LA ICOANA XVII

Nu se află nici o inscripție.

Din aceste păreri ale Biancăi, rămân pentru noi, două fapte. Unul privește pe Bianca: «*Domnește o putere contrarie care nimicește pe aceia a amorului.*» Asta a dovedit-o ea față, nu numai cu pretendenții înflăcărați, la mâna ei, dar și față cu Asaki, care o iubea, din adâncul firei sale, cu toată puterea unui suflet ales, a unui caracter integru și a unei inteligențe așezate și înalte.

Altul privește pe Asaki:

«*Amorul care naște din virtute este nemuritor.*»

Astfel a fost amorul său, de aceia a fost în adevăr nemuritor! Cu această părere a suferit el, o viață întreagă, cu această credință a luptat el, cu această încredere a trăit, căci până în ultimele sale momente, după cum se va vedea, bătrân gârbovit de 82 de ani, el muritor, cu un picior în groapă, afirmă însă: de *nemuritor*, amorul său pentru Bianca.

Iată de ce, cu drept cuvânt, scrie el pe pagina a doua din *Amori*:

«Doresc ca familia mea și urmași să păstreze ist dar a nobiiei mele amice spre imitarea sentimentelor mele care m'a tras din vulgul compatrioților.

«Drept care doresc ca astă carte să remae spre modelū în familie și suvenir che amorul care naște din virtute este nemuritorū». — Iassy 1866. —

Ce voiți mai demn, mai înălțător, mai frumos și mai exemplar din partea unui om.

Acum că cunoaștem firea și calitățile ambilor eroi, să ne ocupăm puțin de timpul cât au viețuit ambii la Roma.

Din nenerocire, nu am putut găsi decât No. 154 din *Campidoglio*, din 26 Dec. 1811, în care e publicat numai *Sonetul*, grație căruia fu ales membru extraordinar al societății literare din Roma.

Dar găesc, copiate de el, de sigur după 1854, oare care note, pe pagina a 3-a de la finele volumului *Amori*, care ne dau oarecari deslușiri:

Roma 11 Giugno 1811.

D'Aniene alle fiorite e fresche rive
Pasce il grege¹⁾ d'avene al suon Alviro,
E spesso un dolce del suo cor martiro
In sull'arena Bianca mesto scrive.
Tesse fiscelle verghe estive
Piègando in nuovo *maestrival*²⁾ giro
Con ogni nodo ei tesse un suo sospiro,
E mille Amor soave rime e schive...³⁾
D'ambroseo latte al condensato siero
Nè da Sabina ancor il sol risorge
Ch'in vaso accoglie con gentil pensiero.⁴⁾
Non mai fra sue primizie Pale scorge
A questa opra simil, ch'un cor sincero
A Leuca bella in umil dono porge.

Roma 11 Iunie 1811

Pe malul înflorit și răcoros al Anienului
Alviro pasce oile la fășitul ovăzului.
Și adesea un martir dulce al inimei sale
Scrie melancolic pe nisip «Bianca».
Impletește coșuri cu nuele văratiche
Indoind un nou cerc măestru; cu fie-care
împletitură scapă un suspin și o mie de
*rime suave de amor*¹⁾
N'a răsărit încă soarele la Sabina când
culege în vas zer concentrat al laptelui
de ambrosiă, cu un gând bun.
Nici-o-dată *Pale* nu vede între trufanda-
lele ei opera ce ar semăna cu aceasta pe
care o inimă sinceră o dedică ca dar umil
Leucăi frumoase.

Pe contra-pagină mai găesc indicația următoare:

Alla punta del giorno, ho presentato a
Bianca Milesi un panier de me tessuto⁵⁾
con la ricotta accompagnata *di soneto*⁶⁾.

În zori de zi am presintat Biancăi Milesi
un coș făcut de mine, plin cu urdă, însoțit
de un sonet.

Deci sonetul de mai sus, din ziua de 11 Iunie 1811, era scris în timpul, unei excursiuni ce făcură împreună în jurul Romei.

Care pictor român se va inspira, oare, pentru a ne reda această memorabilă idilă a marelui patriot?!

1) *Gregge*.

2) *Magistrale*.

3) Probabil e o greșeală de ortografie.

4) *Mise* pare ceva confuz.

5) Ar trebui să se zică: *lavorato* sau *fato*.

6) " " " " " *da un sonetto*.

1 Așa se poate traduce mai ușor.

Dar dacă tot ce a publicat în *Campidoglio*, nu se poate afla la noi, alte poezii, din cari unele făceau parte cu siguranță din *Leucaïdele* sale, se pot afla, în culegerea ce am citat mai sus, publicată în 1854. Prin D-nii Monsacchi și Alfredo Farnese aflu acum, din Roma, că *sonetul* e publicat în «26 Dicembre 1811, a pagina 630». El poartă titlul:

«In occasione del volo aerostatico dell'illustre Donna la Signora Blanchard.

SONETTO

di Giorgio A. Moldavo».

Din aceste poezii vom putea urmări încă, puține momente, din acele ale vieții sale la Roma și vedea, mai adânc, puternicia patimei ce'l chinuea.

Să reproducem poeziile sale din acele timpuri, ele nu vor fi de prisos pentru cititor, căci făcute acum un veac, ele au fost printre primele scrise în limba țării, și ca astfel sunt puțin răspândite și cunoscute la noi.

Voi începe cu cele ce poartă o dată sigură.

Iată o poezie făcută numai în versuri românești, de oare ce abia sosit în Italia nu posedă bine limba italiană. E scrisă însă la Roma.

CĂTRĂ ITALIA.

1809.

Vă urez frumoase țărături a le Auzoniei antice,
Cunjurate de mări gemeni, împărțite de-Apenin,
Unde lângă dafin verde crește-olivul cel ferice,
Unde floarea nu se trece sub un ceriu ce-i tot senin,
Unde mândre monumente a le domnitoarei ginte,
Inviează mii icoane la aducerea aminte.

Vă urez!... că cine poate fără dor, făr-umilință,
Acea pulbere să calce, al Eroilor mormânt?
Ce în curs de ani o mie au stătut în biruință,
Ș'astăzi vii sunt prin exemple de virtute și cuvânt.
Incât în asemănare, nu au fost sub orice nume
Mai măreț nimic nici trainic de când omul este'n lume.

Pe a Tibrului șes Roma tăbărătă'i ca un munte
Din palaturi surupate și mormânturi adunat,
Intre care Capitolul o cărunță 'nalță frunte,
Ce de barbari și de timpuri cu respect i s'au păstrat,
Unde un popor de statui, a lui Fidias urzire,
Vânta Greciei ș'a Romei 'mi arată la privire.

Intre surupate temple, obelisce și coloane;
Ca un turn de fer întreagă stă coloana lui Traian,
Pre ea văd Istrul se pleacă Iasienei Legeoane,
Cum cu patria sa père-a Decebalului oștean.
Și cum în deșarta Dacie popor nou se'ntemeiază,
De unde limba, legi și nume a Românilor derează.

Când în codru, vechiu stejarul au răpus de bătrânețe,
 Din a sa mănoasă țărână cresc plăcute floricele,
 Așa după Romei paos, în alese frumusețe,
 Răsărita'u noii luceferi: Ariost și Rafaele,
 Galileu, Columb, și 'Italei; ce prin geniul lor luce,

Ca'nvechime lumea astăzi necurmat tribut aduce.
 În grădina ast'a Europei, unde rostul dulce sună,
 Zugrăveala ș'armonia, prin un farmec au supus
 Pe a lumii sclavi și domniii carii pururea s'adună
 Plini de dorul ammirărei, de la Nord și de l'Apus;
 Un Român a Daciei vine la strămoși, ca să sărute
 Țărna de pe-a lor mormânturi, și să'nvețe a lor virtute!

Nu cunosc ca un alt român, cu mai multă căldură și cu mai înălțătoare simțiminte să fi căutat, până în prezent, a descrie frumoasa Italie, leagăn a artelor și frumosului, a poeziei și inimei calde, a geniului latin și născătoare a neamului nostru așa de bine înzestrat.

Iată acum și o frumoasă invocațiune către Tibru, făcută de sigur mai întâi în limba lui Dante. Deci în un an Asaki învățase frumoasa limbă a țării surori, sau mai sigur trebuie să admitem data de 1908, ori 1907, pentru sosirea sa în Roma, cum le indică, uneori, după cum am văzut, el însuși.

Alviru Dacicu. către Tibru, 1810.

O tu riule faimoase, ce întinzi a tale unde
 Intre șapte colnici, faima Ausoniei 'nvechite,
 De la tine rechiem astă-zi, în durerile profunde,
 Adăpost și lin repaos lângă răpele 'nverzite.

Mai plăcut și senin aer nu'l aflăi încă ori unde,
 Văi, prelunci, stânci, râurele, ce atât să mă învite,
 Ca cea patimă 'ncruzită, care inima'mi pătrunde
 S'o rezic în dulcea limbă a Italiei mărite.

Nici sunând pe fluer Doine, încă'n Dacia umbroasă,
 N'auzit-am în junie dulce versuri așa line,
 Precum sânt a lui Petrarca lira cea armonioasă.

Nici aiurea mai duioase, nu văzui nici mai senine
 Două stele'ncântătoare între grații mai frumoasă,
 Decât care lucesc astă-zi peste țările latine.

Să nu uităm că versurile italiene sunt făcute la 1810 și că cele românești sunt făcute de sigur, nu mult în urmă, când versificatori în țările române, aproape un existau!

Din această poezie se vede și adâncul lui amor pentru Bianca, și înflăcărarea lui pentru Roma și pentru ideia latinității.

Iată-o și în limba italiană:

ALVIRO DACICO
AL TEBRO

1810.

O tu che spieghi le volubil' onde
Fra i sette colli, onor d'Ausonia antiça,
A te dimando scorta fida e amica,
Ed un ricovro sulle verdi sponde.

Ciel più seren del tuo non vidi altronde,
Né valle, o chiostra si fiorita e aprica,
Ch'ognor m' invita a lei perch' io ridica
In italo sermon doglie profonde.

Né risuonar udii le patrie avene
Di Dacia altera un cantico simile
A quel che desta l'aurea toasca lira.

Né in altre piagge, luci piu serene
Unquanto vidi, e volto si gentile,
Ch'in le tue rive il Lazio or gode e ammira.

La Roma fiind el, o franceză, doamna *Blanchard* făcù o excursiune cu balonul liber, la 11/22 Decembrie 1811. In acelaș timp se ivise și o cometă mare. Asaki, fu și el impresionat de ambele fapte, și le consemnă în următoarele versuri.— Curios e a nota, că anul acesta, aproape după un secol, *Blériot*, cuteză a trece cu aeroplanul său Canalul *Mânecei* dintre Franța și Anglia.

«In ocazia zborului aerostatic a *Madamei Blanchard*, întreprins la Roma, în 22 Decembre 1811. Când se arată în cer cometa cea mare.

Nu țintiți de-acuma ochii către steaua 'nfocată,
Ce întinde peste ceruri coama sa de rea menire,
E deprinsă de mult Roma cu asemenea privire,
Azi minune mult mai mare o femeie ne arată.

Spre-a supune voiei sale calea vânturilor dată,
Nestatornic ușor aier 'l închide 'n vâl subțire,
Prestre noruri sboară luntrea, prin asemenea urzire,
Cu odorul cel mai dulce a naturei încărcată.

Inmândrită-atunci natura de-o ființă așa-dorită,
Ii deschide-a ei secrete, ce-s a lumii armonie
Și cu ea domnia 'mparte peste sfera cea 'nstelită.

La pământ de unde sboară, de-acum nu mai vrea să vie,
Că puternicul ei cuget mai înalt tot o invită,
Și în cer de nu ajunge, este demnă să se suie!

IN OCCASIONE DEL VOLO AEROSTATICO
DI MADAM BLANCHARD

eseguito in Roma il 22 Decembre 1811,

Me tre splendeva nel ciel la gran cometa

Non piu guardo si volga a l'astro errante
Che spiega in ciel la minaccioasa chioma,
Usa già quella a rimirar fu Roma,
Donna or novo portento offre dinante.

In sottil velo accoglie l'incostante
Aria, e l'eterea via rende a se doma,
Questa gioisce di portar la soma
Carca del gentil don dell'Etra amante.

Natura i suoi segreti a lei disserra,
E reina la rende in ogni zona;
E schiude il varco a lei per l'aura incerta.

Già umil soggiorno pare a lei la terra,
E alto spirito a salir cosi la sprona,
Che se non giunge al ciel, giugner vi merta.

Aceste versuri, nu se poate mai potrivite pentru descrierea unui balon — cupletul al doilea — sunt bine întocmite și chiar în ele Asaki, profită totuși a preamări *femeia*, femeia fiind pentru el *Bianca* lui iubită. La cine putea el să se gândească mai potrivit, în timpul ascensiunii spre ceruri de cât la aceea, pe care am văzut că o considera el, ca scoborâtă de acolo, căci pe portretul ei scrisese: „*Asta de sigur în paradis e născută.*“

Dar lira lui era inspirată cu totul de Musa sa aleasă. Ei, îi sunt dedicate, sub toate formele, gândurile și bătăile inimei tânărului moldovan.

Iată câte-va dovezi:

CĂTRĂ PLANETA MEA.

Cât țiș dator, o stea mult priincioasă,
Că'n primavara vieței mele,
Tu m'ai ferit de strâmbe căi și rele,
Și m'ai condus pe calea virtuoasă.

Tu'n sân 'mi aprinzi făclia luminoasă,
M'ai adăpat la a Ascrei fântănele,
Și când viața'mi îndulcesc la ele,
Desprețuesc chiar soarta firoasă.

Ca să doresc lucinda nemurire,
Mă'ndeamnă steaua care'n cer se vede,
Cum statornic rotind lumii străluce.

De la țărml fatal vasul purcede,
Și acum plutind prin marea de peire,
A ta rază la port mă va conduce.

AL MIO PIANETA

Quante grazie ti rendo amica stella
 Ch'in sul' April degli anni i passi miei
 Guidasti lungi da sentieri rei,
 Ond'opra bramo ognor pregiata e bella.

Per te in seno s'accese la facella
 Che mi fu scorta ai sacri fonti Ascrei,
 E mentre i tristi di consoli e bei
 Prendo a scherno per te sorte rubella.

Pur a bramar eterna vita, tolsi
 Da te l'esempio, che spiegando vai
 Chiaro nel ciel invariabili corso.

Dall'empio lido già la nave sciolsi.
 E del torbido mar solcando il dorso
 Al porto guida mi saran tuoi rai.

Tot astfel e și următoarea :

CĂTRE CUGETAREA MEA.

Când întinzi a tale aripi, o tu cugete'nfocate,
 Și'n noianul fanteziei te înalți cu repegiune,
 Căutând frumoase teme între cele luminate,
 Pentru lira'mi umilită doritoare să răsune;

Ușurel pe munte Pincio între pinii verzi răzbate,
 De virtute și frumsațe acolo-i videa minune,
 Acolo Zina mea trece pe cărările 'ncântate,
 Strălucind cu o lumină care nici odată-apune.

De la dânsa împrumută lină și blândă lucoare,
 De-unde-Amorul cu virtutea și'nțeleptul spirt derează,
 Ce dau numelui aice, faima cea nemuritoare.

In zădar în lumea-aiurea vei căta ca să se vază,
 Intrunite într'o ființă toate-a cerului odoare,
 Care cătră fapte-nalte ne'ncetat însufletează.

AL MIO PENSIERO.

Tu che spiegasti ratto l'ali al vento
 Lieve pensier, poggiando all'alte spere,
 A ricercar infra l'eteree schiere
 Grato subbietto all'umil mio contento,

Sul Pincio posa, e in Donna ammira intanto
 Delle virtù divine immagin vere,

Onde scorta e conforto avvien che spere
L'uom della vita in ogni affanno e stento;

T'aggira poi presso quel lume vago
Che spande i rai d'almo saper profondo,
E del nome immortal fassi presago:

Indarno aneli a ricercar nel mondo
Delle virtudi più fedele immago,
E al ben oprar esempio più fecondo.

Iată în fine, ceva mai direct la adresa *Leucei* sau *Lefcei*, cum crede el
că e mai bine a o numi *moldoveneste*.

RESĂRITUL DE LEFCA.

Pe a lunei orizonul a mea Zină când s'arată,
Cerul tot se'nseninează, suflă aerul mai lin,
Unda curge mai voioasă, limpede și mai curată,
In acel rîu ce 'ntre pietre murmurează cu'un suspin.

Vezi cum flutură prin nouri de Amori junei o ciată,
Cum resună d'armonie colnicii din Apenin,
Unde pentru a ei laudă în chor sună o cantată,
Mii de pasări și de Nimfe ce'n a ei întâmpin vin.

Nu e stîncă, nu e culme, care se nu scînteeze,
Nu-i câmpie ce nu 'ntinde nouă mantie de flori,
Nu e limbă omenească care se nu cuvinteze

Despre ochii și cea față, unde 'n a lui foișor
Intre porfira și perle Amor țese dulci-obeze,
Și săgeata se descarcă într-u-a junilor popor.

'LAPPARITA DI LEUCA.

MADRIGALE.

All'aparir del mio leggiadro sole
S'allegra il ciel, scherzano l'aure quete,
E scorrion l'onde liete
Del rio che sol tra'sassi ognor si duole:

Fendon le nubi i pargoletti Amori,
Ed inni intuona la silvestre schiera
Di Ninfe snelle e di canori angelli;
Antre nou v'é, non v'é spelonco nera,
Che del suo raggio non s'avampi e indori.
Labbro mortal non v'è che non favelli
Di quelle luci, e di quel caro viso,
Ove fra l'ostro assiso,
Fin nel più duro core
Suol avventar i dolci dardi Amore.

Următoarea bucată, ne pune mai bine în vedere, cât el ține seamă de toate datele intime, ce priveau pe zeița sa. Să nu uităm că aceasta e scrisă în ajunul plecării sale din Roma, deci a dureroasei sale despărțiri de Bianca, de oarece în August el erà dejà la Milano, la mama Biancâi, și la Verona în drumul său spre Iași, după cum vom vedeà mai pe larg, mai în urmă.

CĂTRE LEFCA

Pentru ziua aniversală a nașterii

Roma 11 Iunie 1812

Cântic Petrarcesc.

Mândre flori și fericite,
De care se însmâlțează
Prin câmp iarba tinerică și în umbroasa cea vale
De colăruri înmiite,
Fiice-al Aurorei rază,
Care cu cunună mândră 'ncingeți umede cristale,
Voi smaragde și corale,
Viorele, lăcrămioare,
De nu sunt străine vouă sentimentile duioase,
Răspândiți dulce miroase,
Nici că mâna din țărină azi culege-a a voastre floare,
Și vă pară crudă moarte,
Cât nici una ca a voastră n'are mai dorită soarte!
Voi pe țerina latină
Pentru astă zi crescute,
Ce la noastră amintire pe ființa-acea-aduce
Care 'n forma ei străină,
Din sferile nevăzute,
La noi între mii giunele ca un luceafăr străluc,
Unde soarta vă conduce
In dar duceți-vă, fie
Lauda voastră cea întee
A 'nflorì pe lângă aceea
Ce ne pune la 'ndoeală dacă-a Vinerei eai fie,
Sau Zână de 'nvățatură,
Care din olimp descinsă a luat a ei figură.

Amintind cea zi ferice,
Reserea înseninată
A căruntului Titone giune și mândra soție,
Respândind razele aice
Repede ca o săgeată
Din a ei sân ea destinse dulce ploaie d'ambrosie,
Și cu'n aer de magie
Creștetul vă 'ncununase,
Când în simț ce „mă pătrunde,

Intre sunetul de unde
 Va'm cules cu zeu Amorul, rostind ruga așa duioasă
 Incât să-i dea ascultare
 Chiar și Zefirul zburdativ înfrână a lui suflare.

Spuneți măndre floricele
 Câte voturi înfocate,
 A lor aripi întinseră cătră prea înalte sfere,
 Ear acele cuvînțele
 Ce nu fură înfrânate,
 Intre frunze să rămâe, și-apoi despre-a mea durere,
 Când Amorul le va cere,
 Așa se resune foarte,
 Ca 'ntr'o zi să le audă,
 Și să zică Zina crudă :
 «Aleu! patima pe Alviru 'lapropie de moarte»
 Și de îndurare 'nvinsă
 Cătră mine să s'arate, și invidia cadă stinsă.

O! de trei ori fericite
 Dacă între voi lumina
 Ochilor se v'așintise, ce 'mi ascund a lor lucoare,
 Și mai mult, de 'ți fi dorite
 Ca să fiți întreșesute între coame negrioare,
 Pân venivor cele oare,
 Când la meritele sale
 Chiară imortal coroană,
 De pe culmea d'Eliconă,
 Unde pasul ei se 'ndreaptă pe 'ndelungă și grea cale,
 Muzele toate 'mpreună,
 Din verzi dafini'i vor țese o nemurindă cunună.

O cântare! ce târzie nestolită mergi la Lefca,
 Inaintea ei întinsă
 Spneii: că și tu ca mine de 'nristare ești cuprinsă.

Incă odată să nu uităm greutatea traducerei versurilor, data când aceste s'au făcut, atunci, pe când nici limba noastră nu eră încă formată și nici drumul deschis versificatorilor.— Ținând seamă de toate acestea, mulțumire câtă se aduceau, memoriei aceuia, ce a căutat, totuși, a traduce în limba maternă, ceia ce ușor și bine, în inspirația sa, compusese la Roma în limba suroră.

A LEUCA

Per il giorno anniversario della sua nascita.

1812

Canzone petrarchesca.

Lieti e felici fiori,
 Onde s'ingemma e indora
 L'erba pei campi, e per le apriche valli,

Di varj bei colori;
Figli dell'alma Flora;
Fregio gentil de' liquidi cristalli,
O fior vermigli e gialli;
E voi violette belle,
Se non v'è ignoto Amore,
Spandete grato odore,
Nè perchè dal terren la man vi svelle
Vi paja sorte dura,
Che niun fior ebbe a questa equal ventura.
Voi sul suolo latino,
Serbati a questo giorno,
Che la memoria in noi desta di quella
Ch in velo pellegrino,
Sul nostro umil soggiorno
Pura discese, e oltre le belle bella,
Là've il destin v'appella
In dono gite, e fia
Il vostro primo vanto
Fiorir di quella a canto
Che fa dubbiar se Amor o leggiadria
O del saper la Diva,
Con alto senno in lei s'annidi e viva.

Quel fausto di membrandò,
Come adorna sorgea
Del canuto Titon la vaga sposa,
E i rosei rai vibrando
Dal suo grembo scendea
Lieta d'ambrosia piova rugiadosa,
E un aretta amorosa
Coverse vostre cime,
Quando in le rive bionde
Al roco suon dell'onde,
Vi colsi con Amor, tessendo in rime
Si flebile concento,
Ch'ad ascoltar si tacque l'aria e il vento.

Voi pinti fior ridite,
Quanti mai voti miei
Spiegaro alle celesti sfere l'ali?
Voci ch' Amor ha ordite,
Ch'io tacer non potei,
Restino tra le foglie, e del mio male
Quando il dolor le assale,
Ragionino si forte,
Ch'un dì le intenda, e dica
La dolce mia nemica:

«Quegli arde sì che ratto corre a morte.
E da pietade vinta
A me si mostri, e caggia invidia estinta».

O tre fiate beati,
Se fra voi fissa il lume
Dei' soui begli occhi a me di grazia scarsi,
E più ancor se degnati
Sarete dal mio nume
D'esser fra il nero crin avvinti e sparsi,
E fin al giorno starsi,
Ch'al suo sublime merto
Un' immortal corona
Sul giogo d'Elicona,
Dove s'invia pel sentier lungo ed erto,
L' almo Castalio coro
L'intessa d'un eterno e verde alloro.

Canzon, che rozza e tarda giungni a Leuca,
Umile a Lei t'appressa,
E di: Che meco sei dal duolo oppressa!

Dar unde Asaki 'și descrie mai cu foc durerea sa, e de sigur în poezia *L'Angore=Patima*, în care se vede cât a suferit această inimă tânără, sfâșiată între datorie și iubire, și cu nesiguranța de a i se răspunde la fel tainei sale.

PATIMA

I

La munceii din câmpie, la pădurea cea umbroasă,
La cel râu care serpează printre înflorit ogor,
L'adăpostul singuratic lângă stânca 'ntunecoasă,
Intristat și plin de gânduri singur umblu cu Amor.

Că în cuget și în sinu-mi port simțirea cea duioasă,
Care n'a se stângă timpul, cel de toate răpitor,
Că rămâne suvenirul unei inimi credincioasă
Intr'un eco ce-a să sune după ce eu voiu se mor.

Cele grații și frumsețe, ce's a Muzei mele teme,
Le rezic la florica ce se leagănă de vânt,
Și mă tânguesc la frunza care frământul ei geme.

La ființele naturei, câte împrejur'mi sunt,
Spun a inimei dorință ce se'ncrede și iar teme.
Inșă Zînei ascund numai patima în care'nplânt.

II.

Auzitau Apeninul eco al durerei mele,
Ce din sân Amor 'mi stoarce, în tăcut'a morței clipă,
Resunatau pân la Istru patimele cele grele,
Ce nu vindică Igea nici fântâna Aganipă.

Din a lor somn se treziră ațepite păsărele,
Mai duioase se făcură fierele'n ascunsă ripă,
Înălțară a lor frunte tupilate floricele,
Zefirul cel mai zburdalnic înfrână a sa aripă.

Mai lin curseră atuncea ale râurilor unde,
Și Naiadele duioase au eșit din rîu, din mare,
Acea patimă s'asculte, care inima 'mi pătrunde.

Toate 'n jurul meu suspină, numai Zîna, pentru care,
A mea inimă s'incinde, la durere-mi nu răspunde,
Nici din sânul ei s'aude un suspin de îndurare!

III.

Acea aspră pătimire de o inimă 'nfocată,
Intr'atâta este deamnă ca Amorul s'o aline,
Incât Doamna mea eu nu știu, d'unde tot d'auna vine
Supra mea să segeteze o privire turburată.

Zea de gheață, de oțele, ori de piatră diamantată,
Inima în sânul vostru, ferecată parc'ă-o ține,
Unde nici rîul de lacrimi nici aprinsele suspine,
Amar mie! eu simt astăzi că nu pot ca să răzbată.

De și 'n versul meu cel umil strălucindu-va virtute
Cerc se cânt și-al vostru merit în toscană armonie,
Care de l'a voastră faimă un eco se împrumute,

Când țintează sumeț ochiul în a cerului făclie,
Intunericul se ceartă numai câte-va minute,
Dar seninul feței voastre tot d'auna 'i ascuns mie!

L'ANGORE.

I.

A da ogni poggio, o selva, od umil rio
Che pei fioriti campi al mar discorre,
Ad ogni speco ch'uman guardo abborre,
Mesto e pensoso, con Amor m'invio.

E porto quel soave e bel desio,
Cui non varran l'etadi il freno a porre,
Né dal mio sen potrà giammai disciorre,
Col suo furor destino acerbo e rio:

Ai lietì fiori vo pingendo il caro
Volto, ove posto ha il ciel mia dolce speme,
Alle rupi il mio duolo e il pianto amaro,

Ad ogni fronda poi, che afflitta geme,
Chiedo pietoso al grave ardor riparo,
Ma celo a Leuca sol mie doglie estreme.

II.

Oi! quante volte i casi miei funesti,
Ud Appenino in sulla not te bruna,
Oh! quante volte al Istro fei manifesti
I mal, ch'erba sanar non puote alcuna.

Per me gl'augei furo su' i rami desti,
Le piante e i fior ch'il praticel raguna,
Alzar le rugiadose cime ai mesti
Lamenti, e tacque infin l'aria importuna.

Scorser placide l'onde de' torrenti,
E le Naiadi fuor dell' acque uscìro
Ad acquetar i miei dolori ardenti.

Ma non già'n quella, per cui sol deliro
Posson destar pietade i miei tormenti,
O trar dal duro petto un sol sospiro,

III.

Le aspre venture, ond' io mi cruccio e doglio,
Si di pietade son, Madonna degne,
Ch'io non m'aveggo, onde perpetuo regne
Si fiero, a me d'intorno, il vostro orgolio.

Macigno antico, o adamantino scoglio
Par che cerchiato il vostro petto tegne,
Poichè di pianto ognor mie luci pregne,
Destar non ponno in voi giammai cordoglio.

Sebbene umile agli atti e a le parole,
Pur vostro merto innalzo in tosco canto,
E per voi sola io cerco e fama e lode.

L'ardir degl' occhi nel guatar il sole
Per pochi istanti affrena un fosco ammanto,
Ma in gelo eterno il vostro cor sol gode.

Aceiași adâncă durere, de a vedea că Bianca lui iubită nu se înmlă-
diază la bătăile inimei sale, cum ar fi dorit el, în chinurile sale trupești, să o
facă, reiese și din următoarele versuri. Bianca, Bianca lui iubită, iubea, dar plana
dusă de zefirul înălțător al idealului și frumosului, Asaki, suspina încă legat de

cele pământești, căci tinerețea lui plină de viață, 'l împedeca poate de a se reculege și abstrage, cu totul, în o iubire eterică și înălțătoare, cum ea totuși s'a prefăcut în urmă. Acelaș sentiment reiesă și din:

ALVIRO CATRE CINTIA.

ANACREONTICĂ.

In mare apus'au soarele,
Se 'ntunec toate cele,
Și ceriul îl acopere
Cor de 'nmiite stele;

Ce scânteinde leagănă
Pe firea amorțită,
Și pe obosiții oameni
La dulce somn învită.

De-amu se umplu văile
De umbre firoasă,
In codru sună freamătul
Și undele spumoasă.

Pe la secrete talame
Tăcere-adâncă urmează,
Iar de dulci visuri cetele
Fantazia îngânează.

Pe mine treaz mă farmecă
Lovirea crudei darde,
Somnul mă fuge, inima
D'un foc ascuns mă arde.

Ca să răsune armonie
Nu poate a mea Muză,
Cea dulcui Zine numele
Recheamă a mea buză.

Și înzedar pe ceteră,
Cerc armonioase note,
Ah! Ca Apollo inima
A vindeca nu poate!

Așia în vechime Lesbia,
De crud amor lovită,
Udă de-amară lacrimă
Fațai veștejită.

Ea au cercat s'astâmpere
Prin cânt a ei durere,
De la Apolle i Vinerea
Vrând ajutor a cere.

ALVIRO A CINZIA

ANACREONTICĂ.

Nel mar tirreno ascondesi
L'etero carro d'oro,
E il ciel ricuopre tremulo
D'astri leggiadri il coro.

Già scintilando splendono
In sull' Ausonia terra,
Ch'al sonno pigro e torpido
Il grembo suo disserra.

Già l'erme valli ingombrano
Lo stuol di lievi spirti,
E all'aura i crin sussurrano
Degl' amorosi mirti.

Entro ai secreti talami
Cupo silenzio regna,
E i varj sogni aggiransi
Per l'aria d'ombre pregna.

Me desto tien mortifera
Piaga d'un aureo dardo,
Me fugge il sonno, e avvampano
Gl'occhi di fiamma ond' ardo.

Festivo carme sciogliere
Non può la Musa mia,
L'immagin sol di tenera
Fanciulla ella desia.

E in vano sulla cetera
Cerca canore note,
Ah! ch'il favor d'Apolline,
Il cor sanar non puote.

Tal la donzella Lesbia,
Da crudo Amor ferita,
Rigò d'amare lagrime
La guancia scolorita.

E sulle corde flebili
Temprar cercò il dolore,
E chiese aita a Venere
La chiese a Apollo, e a Amore.

Tu ai vezut'o Cintio,
La pământ jos întinsă,
Având lumina ochiului
D'un rîu de lacrimi stinsă.

Duioasă la ei patimă,
Auzei suspinuri grele,
Când răsună trist cântecul,
A mizerei giunele.

Insă-asprimea amantului
Nu au putut învinge,
Și nici odată inima
D'Amor putu atinge.

Și eu depus-am focul meu,
In inimă dorită,
Dar amar mie! Zâna mea
E muzelor sînțită.

Dacă vro dată Cintio
Amorul te curprinde,
Cu înzeite razele
Pe Lefca mea aprinde;

Zii, de poți, a Românelui
Aprinsă pătimire,
Ce 'n trânsa-au pus Ursitele
A vieții fericire!

Dar :

«Cu iuțala unui fulger care scapără în ceru.
Ca un vis, sau ca un sunet; Doamne anii fug și perū...

Cum zice Asaki, în **Meditație pentru ziua anului** nou, în poeziile sale din 1854, trecu și acest timp. Se apropia ziua plecării sale, din Roma. Plecarea sa, însemna, despărțirea sa de Bianca, poate pe vecie, cum s'a și întâmplat. Cine nu se va gândi cu duioșie și durere la aceste momente cumplite pentru tânărul ce iubea, cu tot focul inimei sale calde, și care iubea o femeie superioară, admirabilă, frumoasă, dar stoică, opunind amorului omenesc, iubirea înălțătoare a binelui, frumosului, adevărului, și artelor frumoase! În acestea găsea ea pavăză apărătoare, slăbiciunei inimei și simțurilor ei; cu aceste argumente consola și întărea ea pe cel ce iubirea 'l apăsa tot mai mult. — Adăogați la acestea iubirea înflăcărată, ce avea ea pentru libertate și pentru frumoasa Italie, ce suferea de desbinare, de tiranie și de ororile ocupațiunei străine, și veți vedea ce atrăgea mai mult cugetul și fapta ei, și dacă trăind așa de sus, și sacrificându-se pentru așa idei și fapte, putea ea să găsească încă timpul și scuza, de a da o minută măcar inimei, sau de a scădea fapta și hotărârea ei, prin slăbiciunea unei

Tu la vedesti o Cinzia
Prostrata al suol dolente,
Con le pupille vigili,
Pel grand umor già spente,

Muta al suo duol, silenzio
Chiedesti all'aure erranti,
Ma tristi ognor sonavano
Della donzella i canti.

Pur dell'infido giovane,
Giammai si mosse il petto,
Giammai ritorno, i barbaro,
Fece al primiero affetto.

Posi ancor io in amabile
Oggetto invan mia spene,
Anzi tiranno ei ridesi
Delle mie crude pene.

Ah! se pietosa Cinzia,
Unqua splendesti ai voti,
Lieve co'raggi argentei
Leuca gentil percuoti.

Dille, se puoi, del Dacio
Il duol, l'amor verace,
Dille che in lei riposano
De'giorni suoi la pace.

iubiri, care putea să o atragă în urmă, cu grele lanțuri la alte datorii: de soție și de mamă!..

Făcea această faptură superioară sacrificiul propriei ei ființe, a fericirii personale, ideilor înalte și generoase, și căuta, ca înălțând pe Asaki până la cugetarea ei senină, să'l vindece de durerea ce'l chinuia și să'l îndrumeze și pe el, la aceleași fapte, în țara lui, unde, știea ea, prin spusa lui, că erau atâtea de făcut!

Mai întâi, munca pe ogorul binelui public, al țării și al artelor, și apoi, apoi poate, se gândise ea, ajungând la liman fericit, ancora va putea fixa bătaile inimei lor, în același paradis, de fericire comună!..

Partea întâi, s'a întâmplat. Partea a doua, nu! Fiecare, dus de soarta lui, a putut avea, în căsătoriile ce au contractat, în urmă, momente de mulțumire, dar sigur că Asaki, cel puțin, cum vom vedea mai în urmă, a suferit întreaga sa viață, de durerea produsă în tinerețe, de săgeata farmecătoare a Biancăi. Cu tot balsamul ce ea a căutat, a pune, durerea lui a fost cumplită până la mormânt!

Ce a trebuit să fie plecarea lui din Roma? căci următoarele versuri ne arată deja, teama și groaza ce o avea el, de această despărțire, care era fatală.

Iată ce ne spune întristatul îndurerat:

PROFEȚIA

Atunci când, o zi amară! acea oră-a fi vecină,
Se purced din ceste locuri, d'unde soarta mă desparte,
Lăcrămând și cu suspinuri arunca-voi de departe,
De pe urma mea ochire cătră țara cea latină.

Dar pe când în luntre-ușoară brăzdui-voi marea Eucsină
Infocata'mi cugetare, străbătând câmpii deșarte,
Inturna-va dese-oare l'adăpostul cel de arte,
Și la templul junei Muze, unde arde-a mea lumină.

Acolo a Romei genii au statornic tronul lor,
D'unde răspândesc în lume nemurinde a lor rază,
De virtute'nțelepciune, de al patriei amor.

Acea stea a mântuirii, care astă-zi m'ânviează,
Fie ca să mă conducă și în timpul viitor,
Și-amorțita mea simțire pentru patrie fac'o trează.

Bianca reușise, Asaki începu se vadă fericirea ce va putea simți, sacrificând iubirea lui omenească, unei iubiri mai înalte, mai alese și mai Dumnezeești, acea a țării și neamului său, izvor de fapte mari, pricină de muncă aleasă și nesfârșită, durere înălțătoare, pentru acei ce prin martiriu sau suferință au menirea de a o desăvârși!

Iat'o și în italienește:

IL VATICINIO.

Allor ch'il dipartir sará vicino,
D'onde partir or niego spesso, or chero,
Piangendo volgeró, destin severo,
L'ultimo sguardo verso il suol latino.

E mentre in Dacia, per aspro cammino
Porterò il piede, lieve il mio pensiero
Tra i colli il verde varcherà sentiero,
Ch'al sacro bosco mena di Quirino.

Là giunto poserà sul bel cipresso
Ch'ombra mi fu del sol ai caldi rai,
Mentre avvampavo più d'Amore oppresso.

Ivi al soggiorno di quei lumi gai,
Egli rubello a me tornerà spesso,
Jo poi con lui non tornerò giammai!

Asaki plecă. Nu este nevoe de multă închipuire pentru a înțelege ce a trebuit să se petreacă în sufletul său, și, între cele două inimi nevinovate ce se iubeau!

Astfel, cu inima plină de iubirea Biancăi, cu sufletul înălțat de frumuseța trecută a *Cetății eterne*, cu gândirea bucuroasă de cele ce-i spusese Generalul Miolis, pentru visata și vecinic dorita lui Daco-România, plecă el spre țărmurile nefericitei Moldove, tocmai în anul în care i se răpea Basarabia, treizeci și cinci de ani după ce i se smulsese Bucovina, un secol după ce o pângărise Grecoteii Fanarului!...

Iluziile sale căzură față cu realitatea: Napoleon zdrobit în Rusia, Grecii și mai obraznici în Moldova, Basarabia ruptă de la sânul Moldovei! Neputință, grozăvie, izolare și pierzare!

Nu era, oare, deajuns suferința lui pentru despărțirea de Bianca, pentru ca aceste noi lovituri să-i zdrobească inima!

Dar oamenii predestinați binelui, țării sau neamului lor, la nevoi mari se cunosc.

Astfel fu și cu G. Asaki, care în urma acestora, pare și mai mult înboldit încă, a căuta să facă ceva bun pentru scumpa lui Moldovă.

Sublima lui Muză, Leuca lui adorată, 'l inspiră și întări necontenit în făptuirea binelui și în sacrificarea persoanei, muncii, liniștei, binelui și bunului lui, pentru înălțarea patriei.

Atunci, întorcându-se el de la Roma, se duse și la *Venzago*, lângă Milan, pentru a prezenta omagiile «à la mère de l'adorée Leuca». Am văzut că în acea vizită fuse însoțit de poetul *Monti*.

Putem chiar reconstitui drumul său de întoarcere. El plecă din Milan spre Veneția prin Verona. Din această localitate cumpără el, cartea cea mai indicată pentru starea lui sufletească, pe *Petrarca*, după cum se constată din cele scrise pe volumul ce-i au aparținut, și pe care, din fericire, mi-l am procurat, de curând, cu altele, ce aparținuse tot bibliotecii sale:

«*Le Rime di Francesco Petrarca* Riscontrate co i Testi a penna della Libreria Estense, e co i fragmenti dell' Originale d'esso Poeta. S'aggiungono Le confiderazioni rivedute e ampliate *D'Allessandro Tassoni*, Le Annotazioni di *Girolamo Muzio*, E le osservazioni di *Lodovico Antonio Muratori*, Bibliotecario dell Sereniss. Sig. Duca di Modena. All' Illustrissimo ed Eccellentissimo **Sig. Antonio Rambaldo**.....

«Terza edizione. In Venezia, MDCCLIX.

Pe ea e iscălit *G. Asaki*, poartă grifa bibliotecii sale, și se mai citește: *Giorgio Asaky 1812, comparate à Verona*.

De sigur la întoarcerea sa în țară,

Pe prima pagină albă mai găsesc:

Verona 11 Lugt.¹⁾ 1812 Sabato alle 10^{1/2} matina avendo dormito avanti à Pes-
buia nell' Albego selle detto papa.

Și mai jos, scrie, cu altă negreală, mai în urmă:

Ho comperato questo Libro.

Giorgio Asaky Moldeca.

Ce carte, mai nemerita ca aceasta, a putut cumpăra Asaki. Petrarca! Laura! — Asaki! Bianca!

După aceste versuri, a marelui scriitor, scrise el în urmă: **Laura**, *imitație după Petrarca*, în două rânduri, și care se află în colecția poeziilor sale din 1854.

De la Veneția, a trebuit să meargă la Constantinopol, și de acolo cu alt vas la Galați, după cum reiese și din strofa următoare, din *profeția* sa:

«Dar pe când în luntre-ușoară brăzdavoi marea Eucsină.

Despărțirea lor, fu pe vecie! Iubirea lor la fel! Dacă credem în nemurirea sufletelor și în o altă vieță, revelată acum în urmă de lumea spirită, putem avea credința că ei vor fi fost mândri, întâlnindu-se din nou, și de curățenia iubirei lor pământești, ce s'a sfârșit odată cu ultima resuflare al lui Asaky, și de modul cum ambii au căutat să-și întocmească și să-și întrebuințeze viața, pentru fapte alese și de seamă.

Se urmărim acum, pe scurt, câte s'au petrecut în urmă, cu fie care din eroi noștri, pentru a vedea sfârșitul acestei poeme, în totul ne-asemănătoare iubirelor curente, dar înălțătoare prin toate fazele ei.

Astfel vom avea deslușirea și rostul acestei legături trainice care e un exemplu, din cele mai înălțătoare, de ce poate săvârși sufletul, sub scutul și înboldul, unei iubiri neprihănite.

1) De sigur August.

Să începem cu Bianca Milezi, fiind că ea părăsi această vieată, mult mai curând de cât Asaki.— Mă voiui sevri, în multe din scurtele date ce urmează, tot de biografia lui Emile Souvestre.

La plecarea lui Asaki, Bianca Milezi se află singură la Roma, cu «bătrâna sa guvernantă și cu feciorul», cari formau: «*Casa sa*». Mijloacele de cari dispunea, nu erau tocmai mari; ea se afla sub protecțiunea celebrului *Gerando de Rossi*. Nu primea și nu mai vedea pe nimeni din societate, pentru care eră considerată ca plecată, afară de *Rossi* și de *Canova*. — Lucră zilnic între 12—14 ore!

Cunoscù, spre fericirea ei, îndată, pe o germană Sofia Reinhard, în vârstă de 40 de ani. «Unul din acele caractere bărbătești care-și fac loc în vieată fără a se îngriji de piedici și de obiecțiuni.»... «Simplă, sinceră, puțin cam aspră, ea strivise în calea sa toate miclele bariere care apasă mai puțin decât împiedică, și și dăduse toate libertățile cinstite...»

Ele se înțeleseră și deveniră bune și teinenice prietene.

Sofia, formă caracterul de fier și de hotărâre a Biancăi și mai mult, căută, nu totdeauna cu succes, să-i scoată ultimele atențiuni pentru aleasa ei frumuseță, ceea ce era și păcat, de altfel, și ne util. — Nu chinându-te urâțindu-te, făcând să fugă lumea de tine, poți avea cinstea virtuței, dar păstrând toate podoabele, alese, date de fire, și știind totuși a te face respectată, simțită și iubită, pentru virtuți și nu numai pentru frumusețe și gingășie. — Așa cred eu cel puțin! Poate că Bianca, latină, cugeta la fel, față cu bătrâna fată germană, care, de altfel, avea meritele sale.

De altă parte, față cu D-șoara Reinhard devotată, cu tot sufletul artei, Bianca, nu avea aceeași hotărâre.

Biograful ne spune cu dreptul :

«...Sau, trebuie ca Artistul, în afară de facultatea de a concentra în arta sa puterile și iubirea sa, să aibă și o oare care doză de indiferență pentru tot restul. Bianca nu avea nimic din acest egoism privilegiat. Ea se lăsa neconținut distrage prin entuziasmele sale pentru tot ce era mare și frumos».

Grație prietenei ei cunoscù toți artiștii germani, aflători atunci la Roma : *Rebell*, *Huber*, *Cornelius*, *Wisergent*, *von Frommel* și *Rauch*. Inutil de a spune că cunoștea pe toți italienii între care pe celebru peisagist *Bassi*.

Ambele făcură mai multe călătorii la Neapol, Ischia, Viterbo, Orvieta, Bolsena. În urmă se duse la Florența pentru a se întâlni cu mama sa pe care nu o văzuse de doi ani și unde făcù cunoștința contesei d'Albany, «*l'amata donna*» a lui *Alfieri*, tragicul italian pentru care Bianca avea un adevărat cult.

Sofia Reinhard, trebuind a se duce în Germania, plecă și eroina noastră, se duse și ea la 16 April 1815, la Milano.

Armata lui Murat, comitea însă multe excese, ear pe largul mării, ea putea ușor fi captivată. Se hotărâ să plece pe o barcă, pe lângă țarm, de la Neapole.

În ziua de 24 Aprilie, a doua zi după ce începuse călătoria pe apă, barca fu luată de o furtună și dusă în largul mării. Vâslașii Napolitani, începură să plângă, pe când apa intra, tot mai mult, în barcă. Ea însăși înbărbătă și astfel putură lupta încă până seara când trecând furtuna, putură ajunge la țarm.

Ajunsă astfel la 3 Mai la Genua și la 8 la Milano. Acolo, lângă mama ei începu iarăși viața de societate, și mai multe serbări se dădură în cinstea ei. Cunoscu, cu aceste ocaziuni, pe *Fulvia Verri*, cu care timp de 35 ani, cât trăi încă, fu legată de o caldă prietenie. Cu încetul fu depărtată de pictură, pentru care se pare că nu avea o adevărată vocațiune.

Dela 1817 la 1818 călători în Svițera, Germania, Ungaria, ținând exact registrul călătoriei ei.

Cine știe, dacă nu o dorință ascunsă, căuta să o apropie de Moldova, unde lăncezea în chinuri și păreri de rău, cum vom vedea, acel ce o iubea cu atâta pasiune.

Astfel pe rând văzu Basel, Zurich, Saint-Gall, Stuttgart, Heidelberg, Viena, Comornul, Dresda, Iena, Erfurt, Gota, Warburg, Baden, Carlsruhe, etc., etc.

Voiu transcrie aici câteva observațiuni de ale ei, pentru a o cunoaște mai bine, în limba în care le-a scris.

Astfel:

«Les Viennois ont de la bonhomie, mais l'étiquette enlève toute liberté aux relations». «On me conduit au musée du baron de Kées, où se trouvent réunis des échantillons de tous les produits manufacturés de l'Autriche, ainsi que des matières premières! —Excellent moyen d'instruction! — Pourquoi n'en fait-on pas autant dans tous les pays?».

Ceeace, în realitate, au făcut așa de admirabil, mult mai în urmă, Germanii, în muzăul industrial din Munich.

Iată, și, în ce privește pe *bunii* noștri vecini, Unguri:

«La Hongrie compte environ dix millions d'habitants, sur lesquels cent soixante mille nobles; ceux-ci ne paient point d'impôt, ont seuls le droit de posséder des terres, et sont considérés comme des *personnes*; tous les autres ne sont que des *choses*; . . .».

Din *Comornul* ungar, ea scrie:

«Nous mourrons de soif et de faim; accunne auberge où l'on puisse trouver quelques ressources. Heureusement que nous rancontrons un paysan qui nous offre une moitié de son pain et nous tend son verre, après l'avoir vidé à moitié; je bois après lui sans hésitation, moins dominée par le dégoût que par la crainte de l'offenser».

La Dresda, fiind bolnavă, se gândește la viitorul ei și-și face un program, hotărâtă a-l urma când se va întoarce în Italia.

Se finește acesta, cu următoarea crudă reflecțiune:

« . . ma première jeunesse est passée, j'arrive à un âge où la déraison n'a plus ni charme, ni gaieté, et où la seule grâce réelle est la sérénité dans le devoir!»

La Carlsruhe, se întâlnește cu Sofia Reinhard și în fine reintră în Lombardia, unde viața i se pare și mai cumplită, sub ocupațiunea aspră a austriacilor. Nu mă pot opri de a cita și două din părerile sale:

«Le souvenir des soins rendus à ceux qu'on aime est la seule consolation quand nous les avons perdus.

.....
 «Le riche ne sent que ce qu'il a, mais le pauvre sent ce qu'il est».

În Lombardia se conspira în contra Austriei. Bianca, luă o parte activă, cumnatul ei Pisani, fu nevoit a se refugia la Londra.

O epistolă politică, a Biancăi, fu prinsă și ea arestată de soldații Austriaci. Grație însă influenței familiei ei, și, mai ales, a bunei sale prietene Fulvia Verri, ea putu părăsi Italia, deghizată ca servitoare a acesteia, profitând de curtea asiduă, ce o făcea amicei ei, guvernatorul, Generalul Strassoldo.

Cu ocazia călătoriei ei la Genua, pentru a preveni pe cumnatul său Pisani, de ceia ce 'l aștepta, dacă nu va fugi, ea cunoscă pe D-rul *Mojon*, medic de frunte, din acel oraș.

Acesta să născuse la 1784, la Genua, și luase doctoratul la Paris, în 1802. Luase parte la Marengo, unde fu distins de Bonaparte.

El fu autorul a numeroase opere științifice medicale.

Dar, neputând locui în Italia, fu nevoită a face o călătorie în Franța, în Dauphiné, despre care scrie :

«Je le trouve le plus beau pays du monde. Rien de comparable à la vallée qu'arrosent l'Isère et la Drôme.»

Vizită în urmă : Marsilia, Tarascon, pe care încă nu-l imortalizase scrierile lui *Daudet*, dar care conținea deja în el odrasla lui... Tartarin!...

«Je trouve ici un personnage qui prétend avoir trouvé un moyen mécanique pour que ce soit le chariot qui entraîne les chevaux....».

Să vede deci că se prepara pleiada, care trebuia să dea atâta putere lucrării de observație și de răs, a lui *Daudet*... Té!

Vizită Geneva, Parisul, despre care zice :

«On ne peut croire jusqu'à quel point le peuple parisien est prévenant et poli...».

Nu venise încă, socialismul, cel intolerant și grubian, nici anarhiștii, nici apașii, mai ales...

Din toate aceste localități, pâna în Anglia și insula Wight, ea lăsă note pline de bun simț, de humor și denotând un spirit vioiu, independent, pozitiv și cercetător.

Putând în fine să se reîntorcă în Italia, ea se fixă la Genua, unde se mărită cu D-rul *Mojon*, la 24 Ianuarie 1825.

«Retrasă din viața mondenă, ancorată în sfintele datorii ale familiei, noi o vom vedea punând aceeași ardoare ! noi o vom regăsi căutând adevărul și frumosul în lumea morală, după cum ea 'l căutase în lumea Artelor, dar cu mai mult succes, dacă

nu cu mai multă serenitate. Acest de pe urmă dar fu, în adevăr, singurul carele-i lipsea. Inzestrată cu tot ce poate face existența prețioasă altora, și scumpă sie însăși, ea a căutat tot-d'auna, la orizontele pământului, un ideal către care ea tindea brațele și pe care nu înceta de a-l urmări în frigura bunei voințe și sudorile perseverenței.»

În fine ea putu scrie prietenei sale Fulvia: «*combien je me sens heureuse d'être mère*» și toată activitatea ei a întrebuițat-o pentru a îngriji copii, pentru creșterea cărora și face un plan anumit.

Avu însă nenorocirea, de a pierde la 1828 pe mama sa. Ea suferi mult, din această cauză, căci mama ei îi devenise cea mai bună prietenă, în același timp.

Viața ei se împarte, în urmă, între copii și în a ajuta pe cei în suferință, pentru care face serioase sacrificii bănești.

Având doi copii, începe a se ocupa de educațiunea lor. De atunci, din anul 1829, încep lucrările sale tipărite.

Mai întâi o metodă pentru a învăța să citească, pentru care o prietenă a ei, la signora *Ernesta*, desemnează 107 figuri.—Urmează Primele lecturi pentru un copil de 4—5 ani, carte pentru care *Manzoni*, o numi: *mama patriei*. Traduce *Himmuri în proză* de miss Barband, *Avis mamelor*, din englezește și întreaga primă serie din *Educațiunea familiară* de miss *Edgworth*.

D'Azeglio, îi scrie cu această ocaziune, între mulți alții din Italia și chiar din Anglia:

«... drăgălașa voastră mică carte (*Avis mamelor*) care prețuește mai mult aur decât cântărește ea și cu traducătoarea ei. Mă voi grăbi să fac a fi citită de toate cunoștințele mele, căci fiecare poate învăța ceva. Dea Dumnezeu ca o asemenea carte să devie *vade mecum* a tuturor mamelor noastre de familie și să contribuie a produce printre noi o generațiune mai bună.... Veți fi binecuvântată de patrie pentru această utilă lucrare; ori-ce persoană inzestrată cu o inimă nobilă și însuflețită de amorul binelui, vă va fi recunoscătoare...».

Trăia retrasă, din cauza mediului social, de atunci, din Genua, unde fiecare se ocupa, mai mult, de vecinul său decât de afacerile sale. Era în legătură cu oameni de bine, citea și scria.

În o epistolă a sa, din vara anului 1829, către amica sa Fulvia, ea zice:

«E o mare bucurie, de a putea viețui în sineși, de a putea fi în corespondență de afecțiune cu toți cei buni ce populează pământul. Un frumos pasaj în o carte contemporană, anunțând unei opere care tinde a răspândi civilizația, fac să-mi bată inima și mă sguđuie de entuziasm. Aducă că amicii, chiar depărtați, sunt pentru mine o sorgintă de delicii...».

Asta mă face a mă gândi, cu fericire, la mama mea, pe care întrebându-o odată, dacă nu-i e urât la țară, singură, mi răspunse, arătându-mi cărțile ce citea:

«Acestea sunt cei mai buni și mai devotați prieteni ai mei, cu ei nu mi se urăște niciodată.».

Când însă se va găsi, la noi, în 1909... măcar, o Bianca Milezi-Mojon, care să scrie ce trebuie pentru copii. Care din noi nu a văzut, cu adâncă durere

sufletească, că afară de niște prostii, scrise de ovrei, cu o limbă pocită, și cu icoane furate din ediții străine, fără nici un înțeles și directivă, nu avem nimic, dar absolut nimic, pentru copiii noștri! Ce rușine! Și ne mai mirăm că nu se citește românește! Dar cum voim noi a se căpăta gustul pentru limba neamului, de cât în copilărie?! La noi nimic! Invățăm copiii franțuzește, englezește și mai ales germănește, pentru a putea, atunci, profita larg de anumite și admirabile publicațiuni, făcute special pentru copii. Rezultă însă, că aceștia capătă numai gustul literaturii streine, și în urmă, în inima lor, rămâne așa de puțin loc și pentru cea română!!

Ea avu marea și neconsolabila durere, de a fi pierdut pe primul ei băiat, Henri, înainte de a fi căpatat pe al treilea, Enrico. Al doilea se numea Benito.

Ea era de o bunătate de nedescris, cu toți cei ce o înconjurară, sau cari erau în serviciul său; a rămas, pentru aceasta, dovezi demne de sufletul său, în adevăr nobil.

Starea politică în Piemonte era cumplită. Nici o idee generoasă sau mai ales o întrepindere de această natură, nu erau permise.

O societate de dame, în frunte cu Doamna Mojon, cerând guvernului *permisiunea* de a face un gimnaziu, pentru exercițiul fizic al copiilor, li se răspunse de la Turin :

«Că guvernul nu voește a autoriza nici o noutate, pentru moment!...».

Continua deci sistemul austriac!

Văzând ea, că «*nu putea crește copiii săi decât pentru a trăi sclavi sau pentru a muri, în temniță*» se decise, și se mutară la Paris, în 1833.

E demn de urmărit modul inteligent și serios cu care ea 'și creștea copiii, căutând a le desvoltă puterile trupești și întări caracterul.

O mare greutate se ivi curând în calea ei, în ce privește educațiunea religioasă e copiilor ei.

Ea nu credea de mult, dar:

«De când inima sa se desfăcuse la emoțiunile amorului, a maternității, și cu deosebire a durerii (după moartea primului ei născut), Bianca simțise revenind nevoile credinței sale. Scepticismul secolului al optsprezecelea o îngheța; ea se indoia de îndoelile sale, și căuta în toate părțile lumină. Ea se adresa pe rând lui Manzoni, Lambroschini, Sismondi și multor altora...».

După multe convorbiri și corespondențe, și în urma sfatului lui Sismondi, ea admise protestantismul pentru copiii ei.—Nu se putea ceva mai judicios!

Pastorul *Coquerel* fu însărcinat cu educațiunea religioasă a copiilor și ea însăși urmă, în mod scrupulos, toate obligațiunile religioase ale bisericii.

Ea scrise, totuși, următoarele admirabile indicațiuni, pentru copiii ei, în stare de a judecă. Din ele se și văd cunoștințele ei serioase și adânci, și liberul ei arbitru și dorința de a nu le impune nici lor, decât ceva trecător care va putea deveni, pentru ei, definitiv, numai după convingere. — Ce mamă aleasă, ce inimă superioară, ce cap bine chibzuit,

Pentru a nu altera nimic din înțelesul lor, transcriu câte-va pasaje, în limba franceză, astfel cum ele au fost scrise.

OBSERVATIONS HISTORIQUES

ADRESSÉES

A UN ENFANT DU DIX-NEUVIÈME SIÈCLE.

«De même que toi, mon enfant, tu me demandes l'origine de toutes choses, de même les hommes, les nations se le sont demandé. Ils ont d'autant plus prétendu a des réponses certaines que ceux qui ont interrogé étaient plus ignorants. Le désir de tout expliquer est si naturel à l'homme, que la où il n'y a pas d'explication possible, il place des conjectures; celles-ci, passant de bouche en bouche, deviennent des assertions, et, pour peu que ceux qui les répètent aient un intérêt quelconque à les appuyer, elles sont ensuite données pour des vérités; le fanatisme s'en mêle et la déraison s'en empare, de manière à ne permettre aucune discussion.

«Quoique aucune des histoires anciennes ne soit certaine, chacune d'elles contient cependant un nombre plus ou moins grand de vérités révélées par Dieu à l'homme moyennant la raison dont il l'a doué.

«Il ne faut donc pas se moquer des différentes croyances des peuples, consacrées dans les anciens livres, il faut plutôt se dire: «On ne saurait expliquer cela maintenant;» ou bien: «Ce qui est dit-ici ne s'accorde nullement avec les lumières de la science actuelle». «Rappelle-toi, mon enfant, que chaque chose qui existe, a eu sa raison d'être, et que l'on montre autant de pauvreté d'esprit en se moquant des croyances humaines, qu'en les adoptant aveuglément».

«Que la terre ait subi plusieurs grandes révolutions, c'est un fait prouvé par la science aujourd'hui. En outre, non seulement tous les êtres organisés ont une origine, prennent naissance de corps de la même espèce et se décomposent enfin, de manière à perdre totalement leur configuration primitive, mais aussi les corps inorganiques subissent, jusqu'à un certain point, les mêmes lois».

«Ainsi rien n'est permanent sous une forme donnée, mais tout se modifie, à commencer par le moindre insecte jusqu'aux corps célestes les plus volumineux.

«Si tu crois, avec les sages de tous les temps, à une vie et à une transformation future, tu te souviendras qu'il ne faut pas reprocher à l'auteur de la nature d'avoir réservé à une autre époque l'explication des mystères que maintenant tu tenterais en vain de deviner. Ce mystère paraît une condition de notre être actuel.

«D'ailleurs, cette incertitude de but ne constitue-t-elle pas aussi le *mérite* de nos actions!..

«Que l'homme ait été le dernier être organisé qui ait paru sur la terre, cela est confirmé, si non par des arguments positifs, du moins par des arguments négatifs.»....

«Je ne pourrais certainement pas te dire combien il y a d'années que l'homme a paru pour la première fois sur la terre, ni comment il y a paru..

«Ce que nous appelons histoire, n'est, hélas! qu'une série de faits plus ou

moins anciens qui appartiennent uniquement à quelques êtres de ces races et principalement à celle de l'homme blanc...

«L'Histoire est donc un livre auquel manquent une certaine quantité de pages, et dont plusieurs fragments ont été restaurés.

«Je sens la nécessité de m'expliquer avec toi, mon enfant, sur le christianisme. Comme ta mère l'entend, la religion de Christ ne consiste pas dans la croyance de la divinité du fils de Marie et de Joseph, mais dans l'ensemble de la morale admirable que contient l'Évangile.

„A tous les hommes, Dieu se révèle par la raison.

„Un vrai chrétien est le plus sage et le plus vertueux des hommes.

«Ce qu'il y a de bien certain, c'est que celui qui ne voudrait pas convenir que la religion, émanée de Jésus-Christ, a exercé une très grande influence sur l'humanité renierait l'histoire. Elle a resserré et consacré les liens de la famille, elle a rendu la dignité à la femme, elle a dit au faible: Souffre, résigne-toi pour l'amour de ton Dieu, et sois sûr que tu es devant lui égal aux plus grands, aux plus puissants de la terre. Sois humble dans ton élévation, confiant dans ta dépression; sache que tu as une âme immortelle, et qu'il est en ton pouvoir d'être un ange, si tu le veux.

«Cosacer la croyance chrétienne, l'unir aux plus sublimes tendances de la raison, l'accepter dans tout ce qu'elle enseigne à nos actions, dans tout ce qui peut diriger nos penchants, soulager notre cœur au milieu des malheurs de la vie, raffermir notre vertu chancelante, voilà ce que nous devons faire si nous tenons à devenir de plus en plus dignes de nous élever jusqu'à Dieu, qui est la perfection vers laquelle toute noble créature est puissamment attirée.

„Après bien de réflexions faites en moi-même, et d'après l'avis des hommes les plus avancés du siècle, j'ai acquis la persuasion, la certitude dans ma conscience, qu'un culte public est nécessaire pour développer en nous tout ce que la nature humaine a de plus beau.

«A une autre époque, la raison guidera tes croyances; mais c'est après une étude sérieuse et un examen approfondi que tu jugeras en dernier ressort».

Fericiți copiii cari au astfel de mame și societățile cari au astfel de femei. Și pentru a vedea și mai bine, superioritatea cugetărei acestei femei, voi cită următorul pasaj din o epistolă a ei, din 1838, către buna sa prietenă Fulvia. Se va vedea, tot din aceste rânduri, cum religia, cu partea ei neînțeleasă dar care obsedează cugetarea, tocmai prin măreția nepătrunsului ei, cum zic, este însă limanul celor doritori de adevăr, dar nehotărâți de tot, și chiar a celor ce caută *Causa Causarum*, dar care eau din ea, numai *Panteismul*, numai admirația pentru imensitatea, frumusețea și ordinea totului, în așteptarea pătrunderii lui, prin cugetarea omenească, care se înalță pe zi ce merge, și devine tot mai puternică cu timpul. În această evoluțiune a minții noastre, poate că rezidă, o nouă evoluțiune, în creațiunea animală, tendința către supra-om, adică, către o

ființă, înzestrată cu un nou simț, acel al posibilității vederei la distanță, presimțirii sigure și... comunicării cu sufletele celor dispăruți!

Am spus, altă dată, părerile mele în această privință, sunt fericit a reproduce alăturatul pasagiu, care desvelește torturele prin care am trecut atâți, chestiunile ce ne am pus adesea, și uneia admițând chiar aceeași soluțiune sufletească:

«Pourquoi être venue dans un monde où l'on s'agit pour souffrir, où l'on souffre pour disparaître? Pourquoi le faible est-il toujours opprimé ici-bas? Ne pouvant rien répondre à ces questions, nous concluons, selon notre pauvre compréhension humaine, que l'Univers est une plaisanterie cruelle, et cette idée nous torture; mais comme, lorsque le mal est arrivé à son comble, il faut guérir ou mourir, lorsque les souffrances du doute arrivent à leur dernière limite, il faut nécessairement succomber ou recourir à la foi qui sauve. Celle-ci ne nous est jamais refusée si nous cherchons bien...»

Chestinea femeilor a preocupat-o și condamna inferioritatea morală și socială a italienei, în genere inactive, față de franceza care, foarte adesea ori, muncește alături cu soțul ei.

Ea zice cu dreptul:

«Les femmes utiles sont presque toujours des femmes respectées, et, par suite, des femmes respectables.»

Aceste rânduri ar trebui scrise, la noi, la intrarea bisericilor, școalelor, teatrelor și mai ales a magazinelor, unde-și pierd banii pe fleacuri, și a localurilor publice — adesea în adevăratul înțeles — unde tot pentru fleacuri și pierd multe cinstea, demnitatea și nu arare ori liniștea și sănătatea.

Femeilor române, cugetați! Multe din voi, mai ales în orașe, și în nenocita noastră Capitală, trăesc fără a cunoaște nici un sentiment înalt, și fiind pătrunse pe multe rele joasnice: cochetăria, cărțile și necinstea conjugală! Nu uitați, că aparțineți unui neam, care are datorii de îndeplinit și că, dacă femeia, muma, nu e la locul ei, totul e iluzoriu, și societatea nu va culege de cât, roadele desfrâului, necumpătărei, nechibzuintei și a perzaniei sigure a neamului!

Bărbați, înălțați-vă pe voi și pe femeile voastre, ca să vă puteți înălța patria și asigura un viitor ales copiilor voștri!

În totul și în toate, această femeie a fost superioară, și profit de ocaziune, pe cât pot mai mult în această lucrare, se o arăt soțielor, surorilor și fetelor noastre, ca o pildă vie de sentimente alese, de fapte bune, de exemple, pline de omenie, ce trebuesc imitate.

Ea nu putea suferi tratamentul aspru, fără atențiune și adesea grosolan cu servitorii. De-ar fi trăit ea în țara noastră, unde, semenii lui Asaki erau robi și unde, încă până în prezent, foarte adesea, servitorii, *slugile*, cum le zicem cu un cuvânt slav, sunt tratați atât de neomenos.

Iată ce zicea ea în 1837, către o cunoscută a ei care susținea că servitorii nu sunt de loc egalii noștri.

«Non, puisque nous avons tous une âme immortelle, nous sommes tous égaux : celui qui nous sert nous vend une chose (ses services) comme tout autre fournisseur. Quand tu dis que les domestiques sont plus mal élevés que nous, tu signales nu *fait* douloureux ; mais tu ne pouvre pas un *droit* en faveur de celui qui a reçu une meilleure éducation. Quoi ! parce que je suis plus riche, plus puissant, je pourrais humilier cet homme qui est à mon service ?

... qu'on peut élever la voix en parlant au pauvre sans que le pauvre puisse répondre, de peur de perdre son pain ? Cela n'est point tolérable... Tu me diras : Mais les domestiques ne sentent point leur dignité... Cela peut être ; mais sais-tu pourquoi ils ne la sentent pas cette précieuse dignité de l'homme, productrice du bien et sauve-garde du mal, c'est que nous la leur nions de fait ; c'est que nous avons bu avec le lait cette idée qu'il y a de hautes et de basses classes, ce qui revient à la phrase d'Aristote qu'il y a deux espèces d'hommes : les libres et les esclaves.

Ce admirabilă cugetare ! Câte adevăruri ! Ce învățăminte pentru noi, unde *Ciocoismul* a amețit atâtea capete săci, și unde pare că avem două neamuri deosebite, în loc de frați, cari muncesc și-și câștigă hrana, fiecare după puteri și împrejurări... dar frați !

Ea se ocupa mult de sărmani și de copii asistați. Primi chiar sarcina de inspectoare, în mahalaua sa, dar în curând trebui să se retragă, absolut nemulțumită de modul cum se lucra în aceste instituțiuni, în care, cum spune É. Souvestre :

«... Où la moralisation des générations à venir était mise en régie, comme l'enlèvement des bones de Paris...»

Ea se îngrijea mult, cât și cum se deie sărmanilor săi, pentru care urmă o corespondență foarte interesantă cu Sismondi care se stabilise la Chêne, lângă Geneva, și pe care'l și văzù, încă odată, ca și pe amica sa Fulvia, la Milan, cu ocaziunea unei călătorii făcute din cauza sănătăței copilului ei.

Avea adevărata credință, înălțătoare și fără adesea, așa de proaste practice, din partea clerului.— De la Geneva ea scrie, râzând :

«Hier, j'ai assisté, pour la première fois, avec les Sismondi, à une réunion de piétistes. On a commencé par prendre le thé à une table somptueusement servie ; les dames étaient en grande toilette. Le thé pris, on passa dans une seconde pièce, on nous distribuait des livres de psaumes que l'on se mit à chanter. J'imitai tout le monde et je chantai, sans oser lever les yeux, de peur de rencontrer ceux de nos amis. Un pasteur lut ensuite un texte de la Bible.... Le sermon terminé, chacun se mit à genoux devant sa chaise, et le pasteur improvisa une prière. Je ne puis dire ce que c'était, car tous mes efforts étaient employés à retenir mon fou rire. Jamais cette envie ne m'est venue dans une église, même à l'époque de mon incrédulité, et quand je voyais à Naples les cérémonies les plus étranges ; mais de voir ainsi transformer en lieu saint, un endroit où l'on a l'habitude de se livrer aux divertissements profanes, me semblait une chose bouffonne au possible ; puis je pensais au sceptique docteur — bărbatul ei — qui regarde toutes les religions comme des maladies de cerveau, et je croyais l'entendre crier :

«Tout ce monde à l'hôpital des fous !»

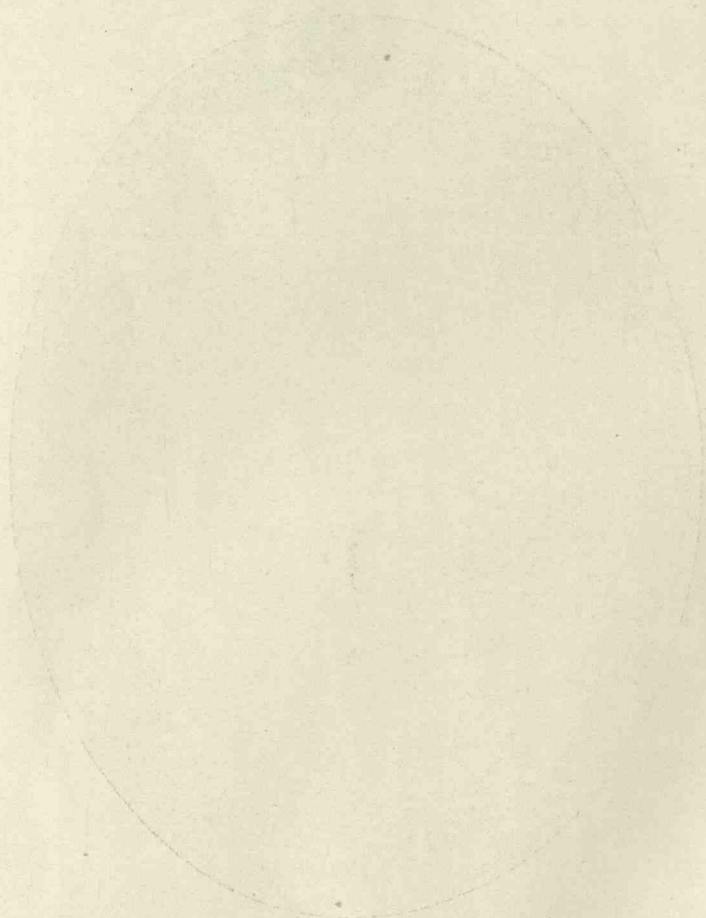
Sismondi, istoric și economist original, era învățătorul ei. — El erà plin

BIANCA MILEȘI

După un tablou ce se află la D-l Avocat Abgar Buicli, din Iași.

Albert Baer

traire toute la douceur; relisez son journal, les lettres qu'il vous a adressées, celles de ses dignes amis. Il y a de quoi le sentir ainsi près de vous pendant plusieurs années.»

Cu cât copiii ei creșteau, cu atât rămânându-i mai mult timp, liber, se devota operilor de binefacere. — Ea era pretutindeni unde trebuia un devotament și o pungă, în ajutorul celor lipsiți sau bolnavi.

Chestiunea *emancipării* femeii, ca femeie, dar femeie cultă și superioară, o vedeă în adevăratul ei cadru.

Nu mă pot opri, căci învățăminte țin se aduc femeiei române, prin această scriere, de a nu reproduce următoarele pasaje din epistolele ei către Fulvia, amica sa din Milan.

«Ce que j'entends par l'émancipation de la femme, c'est qu'elle soit affranchie de l'état de minorité perpétuelle où la retiennent nos institutions.

.....
 «Pour mériter une pareille émancipation, elle ne doit pas chercher à se produire en dehors de sa sphère, elle n'a pas besoin de prendre part aux affaires du gouvernement, de se faire nommer à la députation, comme l'ont demandé, dans leurs écrits, certaines folles; mais il faut qu'elle soit l'ange tutélaire de la famille, c'est là qu'elle doit exercer sa bienfaisante influence. Pour bien réussir dans l'accomplissement de ses devoirs, la plus haute culture de l'intelligence, loin de lui nuire, lui sera de la plus grande utilité. C'est le demi-savoir et la vanité exaltée qui nuisent également à l'homme et à la femme; ce n'est jamais la vraie, la profonde science.»

Și nu cu mult, înaintea morței ei, la 1847 luna Iunie, scriindu-i tot acelia, relativ la un articol *Les femmes*, a lui *Ernest Legouvé*, din enciclopedia modernă, ea a spus:

«Après tout, nous sommes les mères du genre humains... L'empire des idées est le plus fort de tous les empires, il ne faut pas de canons pour le soutenir et il éteint les canons. L'important est de faire arriver ces idées à la tête et au cœur des enfants, plus tard elles germent sous l'action de la vie. Prends garde que je te dis tout ceci dans le sens évangélique; je ne suis pas du tout révolutionnaire; je doute trop de moi-même pour vouloir bouleverser le monde selon mes desirs. Oh! le beau temps de jeunesse où l'on ne doutait de rien! Ce n'est pas chère Fulvie, que je déplore *l'âge fleuri*; non vraiment pas. Si je suis moins gaie maintenant, j'ai, en revanche, plus de sérénité; si je suis moins active, la solitude ne me pèse de tout. Je ne m'ennuie jamais, lors même que je ne fais rien. Je me sens vivre; la vue de la nature a pour moi des enchantements inconnus de ma jeunesse; observer un objet quelconque, regarder les gens, entendre parler, même dans la rue, me fait penser et réfléchir; enfin tout m'intéresse, m'amuse. Quand quelqu'un s'adresse à moi, j'éprouve plus de sympathie qu'autrefois; mon désir d'être utile et bienveillante s'est accru; quand j'étais jeune, je sentais d'avantage ma propre puissance, je me révoltais contre l'événement qui contrariait mes efforts; à présent je suis, tout au contraire, *forte de ma faiblesse*; je fais ce que je puis et j'abandonne le reste à Dieu...»

În timpul revoluțiunii dela 1848, ea nu opri copiii ei, un minut, de a lua partea cea mai activă, cel mai mare, ca elev al școlii politehnice, și de a lupta în Iunie, în rândurile gardei naționale, amândoi.

Pe cât, ca totdeauna, cei bogați se răstrâneau sau fugeau, ea primea

mai des și nu restrânse cu nimic cheltuețele, cu toate că erau amenințați, prin natura veniturilor lor, a sărăci cu siguranță.

Văduva lui Byron, cu care eră în corespondență, nu aveă cuvinte de laudă pentru ea, în epistolele ce-i trimeteă. In una din aceste epistole găsim fraza:

«... De oarece masele, mișcate prin *voință* și *conștiință* au triumfat de masele plătite pentru a nu avea nici *voință*, nici *conștiință* (păcatul capital al armatelor)!»

Revoluția din Milano, din acelaș an, o umple de o fericire deplină. Ea scrie amicei Fulvia, începând cu *Eviva l'Italia*, și arătând cât trebuie ele să fie de fericite, văzând fii lor luptând pentru libertate.

Italia, temătoare, după atâtea suferințe, respinse ajutorul Franței, cu demnele dar în urmă fatalele cuvinte: *Italia fara da se*, căci Austriacii reocupară în curând earăși Lombardia...

Când Rossi, fu chemat la guvernul Statelor Romane, ea scrisse:

«In mijlocul atâtor incapacități Rossi va putea fi util statului Papal. El nu are toate meritele, el e lipsit de acel ce prețuim mai mult, abnegațiunea; dar el e o inteligență superioară, și trebuie să aplaudăm de a vedea pus în serviciul acestei țări știința sa in politica generală.»

Asasinatul lui Rossi și defecțiunea compatrioților săi la Novara, o umplu de rușine, ea văzù tristul finit și luă doliul. In fine ea primì lovitura de grație când Franța, organizează expedițiunea sa contra republicei romane:

«Il me semble, disait-elle, que j'assiste à un duel entre mes deux fils!»

Când multe franceze, italiene, spaniole, și române, ar cugetă și simți astfel, peirea neamului latin, nu ar fi urmărită, și anunțată chiar, fără înconjur.

Când oare vom cugetă și noi ca români și romani, când frații noștri, mai mari, vor face la fel; când oare, în istoria neamurilor, vom aveă și noi o zi de liniște și de încredere, pentru a o sacrifică întreagă pentru bunul mers al omenirei, dela care depinde și soarta celor mici!...

Din acele momente veselie sa dispărù, activitatea sa se împușină, durerea o pătrunsese adânc și sigur.

De lângă amicile sale, Doamnele Beloc și Mongolfier, la care se află, pentru puțin timp, la Celle-Saint-Cloud, ea anunță moartea vechei sale prietene Miss Edgworth, surorii sale sufletești Fulvia. Fu ultima-i scrisoare!... la 2 Iunie!

Intoarsă la Paris, slabă și suferindă, ea căzù, la 4 Iunie 1849, bolnavă de cholera.

Intorcându-se către pastorul Coquerel'i zise:

«Prions pour la république!»

Dar când văzù pe copilul cel mai mic, intrând, spuse lui É. Souvestre, sosit in grabă, ca se ajute pe Mojon:

«Dites-lui ... qu'il aime toujours... son devoir.»

Suflet nobil, inimă îngerească, crier sănătos și chibzuit!... Câte mame,

pot pleca cu fruntea sus, senine, cu convingerea că-și au îndeplinit complet datoria lor, ca ea ?!

Câți bărbați, vor putea spune, că au făcut aceea ce a îndeplinit această femeie ?!

Bine cuvântată fie memoria ei!

Ultimul său cuvânt fù tot așa de sublim, zicând pastorului :

«Je ne désire pas la mort, je l'accepte!»

Ea murì, la 8 Iunie, căutată fără întrerupere de soțul ei iubit, cu toate că și acesta se simțea dejà din ziua de 7 atins de aceeași crudă boală. Atunci chemând pe fiul său mai mare, el îi spune să aducă un alt medic, arată ce trebuie să mai facă pentru a scăpa pe soția sa, se pune în pat și muri aproape în același timp cu ea! După două ore! Ambii fură înmormântați la 9 Iunie la Montmartre!

Iată cine a fost Bianca Milesi-Mojon!

Am urmărit cele petrecute între 1809—1812 la Roma, între Bianca Milesi și Gh. Asaki. Am căutat să dau cât mai multe lămuriri relative la această femeie, din momentul când Asaki pleacă din Roma —1812—și până la moartea acestia în 1849.

Să vedem acum ce se petrece cu Asaki în acelaș timp, și în urmă de la 1849 și până la moartea sa, în 1869.

A vorbi despre activitatea lui Gh. Asaki nu e nici așa de ușor, nici nu se poate face în câte-va rânduri. Sper că voi trăi pentru a'l prezenta astfel cum se cade contimporanilor mei.

Pentru moment, voi schița *foarte pe scurt* viața sa, și voi atinge *numai* ceia ce ne interesează, raporturile sale, cu *Leuca* lui adorată.

Durerea lui adâncă de a fi părăsit pe Bianca, era *în parte* compensată, prin marea lui însuflețire pentru Dacia-română și prin încrederea ce o aveà în soarta lui Bonaparte. — Acest balsam sufletesc, această înălțare în gândirea și dorința lui de a făptui, pentru țară, fură curând schimbate în o a doua durere, adâncă, pentru el, căci venind la Iași, află de dezastrul armatei franceze.

Pe lângă Bianca inimei sale, perdu și speranța în Dacia lui, căreia îi închinase el sufletul și cugetul său.—Câte decepțiuni, câte dureri amare!

În țară află pe Scarlat Calimachi, mai grec ca grecotei Fanarului, fiind român renegat. Moldova era pustiită de această omidă grecească, lepră a orientului, de care, din nefericire, mai avem încă atâți farsori, atâți mișei, și atâți speculanți netrebnici la noi!...

El se găsi, cum singur o spune: «*Străin în patria sa*». — Poate fi ceva mai cumplit. Se poate o durere mai adâncă, pentru cine are cuget și suflet românesc!

«*Străin în țara sa*»! Ce bine ar fi să cugete mult românii, conștienți, cari cugetă încă, la această teribilă vorbire!. Cât e de la locul ei, în ce privește orașele noastre, mișcarea noastră economică, rostul muncii noastre în genere!!

Dumnezeule: mai bine moarte, decât ceia de ce mă tem: *Străin în țara mea!!...*

Asaki, fu, cum am spus'o, primul și singurul nostru enciclopedist până acum.

De la științele pure—Matematicile—până la științele sociale și istoria, și în fine până la Artele frumoase, toate fusese, pătrunse și cultivate—mai mult sau mai puțin serios—de el. Era omul momentului în țara noastră, unde la început, în epoca regenerării și a buneii îndrumări, nu era necesitate, atât, de specialiști adânciți în treaba lor, cât de spirite largi, cu cultură generală, singurii capabili de o bună și temeinică rânduieală.

Creă școala de ingineri hotărnicici la 1813.

Textul de la 1813, al cursului său de Aritmetică, ce scrisese, în o condică, cu această ocaziune 'l am din fericire în colecțiunea mea. — E bine redactat.—

La 1817 organizează *pe cheltueala sa* un teatru *românesc și francez* în salonul Hatmanului Costachi Ghica.

Actorilor formați de el, din fiii boerilor Ieșeni, le adresă el următoarele stihuri:

«In un timp de avilire, pe când limba ca R omână,
Din palaturi îterită se vorbea numai la stână,
Nobili voi, de neam și cuget, sfărămând a sale fere,
Vorbitați întâiu c'acea ce ne dau pâne și miere.

Indeamnă a se aduce legistul Flechtenmacher din Ardeal, care la 1814 deschide primul curs de drept; sfătuește pe Andronachi Donici, a publică, în acelaș an *Adunarea cuprinzătoare de cărțile împărătești*, și provoacă trimiterea primilor bursieri în străinătate la 1819.

La 1820 reorganizează seminarul de la Socola, știind că acolo, era îndreptare sănătoasă de făcut. Făcuse deja școala de ingineri hotarnici.

La 1821 fuge din cauza Eteriei în Basarabia, cum o dovedesc, și cele scrise pe două volume: Ediția primă a Fabulelor lui *La Fontaine* din 1745, bine legate, pe care găsesc scris:

Souvenir d'Annika Philippesco 1821

și mai jos, cu mâna lui Asaki:

Offert à Mr. G. Asaky, pendant l'émigration en Bessarabie.

La 1822, cântă el «*Restatornicirea Domnilor pământeni*».

«Vers înalt de bucurie să resune împrejur,
Astăzi gemătul Moldovei în armonii se preface,
Astăzi soarta imblânzită ne urează cu ogur,
Și din doine seninoase se întoarnă lină pace,
Se întoarnă sânte drituri, ce's odoare unui neam,
Spre a căroră domnire, de mult rugi noi înălțam.»

Ioniță Sandu Sturza, trimise pe Asaki, agent diplomatic al Moldovei la curtea din Viena, unde stătu el cinci ani

Acolo scotocind el bibliotecile, află hrisoave care dovedeau că Vasile Lupu dăduse școalei înființate, la Trei-Ierachi, care în urmă se numi Academia, trei moșii mari pe care le șterpelișe grecii, în beneficiul lor, de 150 de ani.

Intors în țară 'l găsim *referendar*, sau Director al școalelor, alături cu Mitropolitul Veniamin, Mihail Sturdza, care ajunse în curând domn, și cu C. Mavrocordat.—El fù numit Agă.—Secfeștră moșiile furate, le câștigă școalelor și la 1828, cântă: *Restaurarea școalelor Naționale, în Moldova*, în care sfârșește cu:

«Vouă! dar mărește inimi, ce spre a juniei sporiu,
Așezata-ți școale'n țară, mulțumire se cuvine;
Dacă omului în lume firea dă un născătoriu,
Dela Voi adevărata tinerimei viață vine!

Dar să ne întoarcem puțin la cele ce ne țin mai de-aproape de inimă. Intors în țară, Asaki mai corespunse cu Bianca? Când se hotărâ și el să se însoare?!

Nu știm nimic.— Putem afirmă că ei au corespuns, îndelungă vreme încă împreună.

Dacă É. Souvestre nu pomenește nimic de Asaki, e că el a cunoscut pe Blanche Milesi-Mojon, cu mult mai în urmă și de sigur că nu aceasta avea a-i spune de cele petrecute, mult înainte, în tinerețea sa.

Am văzut că ea se mărită la 24 Ianuarie 1825. De sigur că atunci distruse ea corespondența sa cu Asaki, care poate și fu întreruptă.

Când se însură Asaki? Nu se știe. Nici un biograf al său nu o spune și nici el în autobiografia sa.

Faptul că el s'a însurat cu o germană și muzicantă, mă face a crede — de altfel, și după vârsta copiilor săi — că el s'a însurat fiind agentul Moldovei la Viena între 1822 și 1827. — Cine s'a însurat întâi, el sau Bianca, poate voi afla-o mai în urmă.

Cred însă, că el s'a însurat înaintea Biancăi cam pe la 1823.

Corespondența ce a avut el cu Bianca, sau a fost distrusă de el, la întoarcere la Iași, *ceia ce nu cred*, văzând sfințenia cu care el a păstrat tot ce a avut dela ea, sau mai sigur a fost distrusă, în incendiul dela 1827, din Iași, în care perdu el mai tot ce avea.

Atunci, abea putu el scăpa tablourile, *Amori* al lui, care eră cartea sa de rugăciune, câteva cărți mai importante, din care unele le-am citat mai sus, iar restul fu prada flăcărilor.

În colecțiunea mea am un registru, din hârtie cenușie, grosolană, cum se obișnuia la acea epocă, cu diferite note, pe care găsesc scris:

«Notes recomencées après l'incendie du 19/31 Juillet qui détruisit mes manuscrits, ma bibliothèque et mes **effets précieux**, etc. Iassy. Septembre 1/13, 1827/7335.

Intre *efectele prețioase* de sigur că se află și corespondența sa cu Bianca Milesi.

Afară de cele publicate de el la Roma, mai publică el ceva, în țara, în care să se vadă iubirea lui nenorocită?! Da.

Iată câteva poezii, scrise de el, din care reiese tot focul patimei sale:

DORUL.

Oare veni-vei idol vieții mele
In acest rediu eu te-aștept de mult,
Mută-i de-atunci duioasa filomele,
Ș'al meu suspin numai eu 'lascult.

Al florei timp m'au fost văzut aice,
Când al meu traiu ca el era senin,
Venita'u timpul auritei spice,
Dar al meu suflet nu-i c'atunci de lin.

Pecum pe flori roua 'n zadar le udă
Când săgetează arsura pe pământ,
Așa cu plâns nu'mi stâng văpaea crudă
Ce-a mele zile mână spre mormânt.

Aici, o zi sub cea boltire verde,
Ferice-am fost cu tine dulce odor!
Dar acum simt c'un aspru chin mă pierde,
Căci singurel am rămas făr'd'Amor!

Urmează:

DORUL INTĂLNIREI.

Eac'aproape acea zi,
Intru care soarta crudă
Ruga mea va să audă
Ș-a ei legi va înblânzi.

S'a plini duiosul dor,
Ca să vad a zinei mele
Săninoase chiare stele
Ce m'apring d'atât amor.

Acea față voi vedea,
Ce s'aseamănă cu-o floare,
Unde sunt viețuitoare
Gândul ș'inimioara mea.

Noi în frunte vom privi
Sufletelor noastre stare,
Și ce dulce lăcrămare
Impreună vom uni!

Ea'mi va spune al ei chin,
Eu a mea durere-oi zice,
Amor! în cea zi ferice
Vino'nvață-un nou suspin!

Iar cea mai vădită, e următoarea. Toate acestea le reproduc după ordinea în care sunt publicate în culegerea sa, căci altă dată n'au. Eu cred că sunt făcute, îndată după întoarcerea sa în țară, în orice caz, înainte de 1822.

PĂREREA DE RĂU

Gustaiu, gustaiu puțină miere și iată mor !

Oare este ca să sufăr, un decret a voiei tale
 Ici pe pământ ?
 Doamne ! Când vei rândui să încheiu a vieții cale,
 Ostenit sunt !
 La paserea cât de mică, 'i dau mușchiu ș'azil recoare,
 La ceriu senin.
 Ceriului dai primăvară, nourilor care tună
 Fulger le dai.
 O stea nopței tunecoasă, și la marea cu furtună
 Eho din plaiu.
 Inșă pentru mine, Doamne, ceriul balsame nu are,
 Nu sunt zefiri.
 Vre o rază de nădejde, vre o dulce cugetare
 De fericiri.
 Că din sânul a fortunei, a luceafărului rază,
 Mi'a fost lucit,
 Dar Ursita'nvărvărită, ce viața'mi tot vânează
 L'au tunecit.
 Când s'ascunsă-a lui lucoare stânsus'au a mea vedere
 Ș'al meu amoriu,
 Poate omul în viață ca să simtă vr-o plăcere
 De două ori ?
 De ajuns este o toamnă pentr'o frunză vestejită
 Spre-a muri.
 Cursul anului lung foarte pentr'o viață amărată
 De-a 'nbătrâni.
 Numai tu cunoști prea bine cât amor, câte miroase
 S'ar fi aflat
 In această inimioară cu simțirile duioase
 Ce s'au sfărâmat,
 Voia ta astfel urmat'au, plâng și sufar în tăcere
 Tot suspinând,
 Inșă lacrimile ceste m'or răpune cu durere
 Sinu-mi arzând,
 Din ceruri Doamne îmi trimite scutitor inger aice
 In drumul meu.
 Care ochii să-mi închidă din pământ să mă rădice
 In brațul teu.
 Nu va bea din cupa vieței a mea buză insetată.
 De și arzând pier.
 Căci, o Doamne ! fericirea, pentru o inimă uitată
 Se află în cer.

«Pentru o inimă uitată» ne ar indică, că Bianca s'a măritat înaintea lui; cred, mai sigur, însă că el face aluzie la încetineala sau chiar poate la încetarea Biancăi de a'i mai scrie, de oare ce ea, cu cel puțin doi ani, înaintea căsătoriei, fusese solicitată de D-nul Mojon, și eră deja înclinată a'l lua.

Asta i tot ce găsim!— Ce nenorocire, ca în niște flacări netrebnice să dispară, de sigur, admirabile pagini de îmbărbătare și înălțare sufletească, de sfătuiri alese și de vederi senine și utile, ce a trebuit să-i scrie Bianca!

De altfel, în afară, de strofele, mai mult sau mai puțin, direct dedicate alesei inimei sale, aceași iubire înflăcărată, profită de cele mai neînsemnate ocaziuni pentru a se manifesta.

Ca dovadă sunt două poezii pe care le dedică unui prieten al său, necunoscut mie, de sigur italian, și care pleca în Italia. Asaki îi dedică următoarele versuri:

CATRE A... P...

Carele se înturna din Moldova în Italia, a sa Patrie.

Tu pe carele te 'ndeamnă ale patriei dorul mare,
Azi intrupi a tale pasuri cătră țara cea, unde
Marginele's d'o parte Alpii, d'alta gemânata Mare,
La a căreia furtuni muntele Apenin răspunde.

Acolo de mine-urzite, vei vedea două altare,
Unul prosfirat lui Febus, iar în altul se ascunde
Mărit geniul al Zinei, și acele virtuți rare
Cu a ochilor lumină ce d'Amor nobil pătrunde.

Cugetările duioase acolo'mi sunt ferecate,
Și a mea toscană liră a sta mută se deprinde,
De când soarta rea le ține de la mine depărtate

Înaintea lor expune patima ce mă cuprinde,
Și zi că un verde arbor, deși focul 'l răzbate,
Cu cât boarea pre el suflă, cu atât mai mult s'aprinde.

AL Sr A. P...

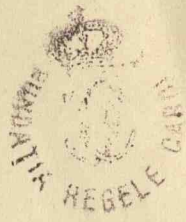
Che di Moldavia partiva per Italia sua patria.

Tu che acceso d'Amor pei patrij lari,
Il corso spiegghi in ver le belle sponde
Che serran l'Alpi e i geminati mari,
A di cui tūrbi l'Apennin ris, onde.

Là da me eretti vedrai duo altari,
L'un sacro al nume delle chiome bionde,
L'altro all'ingegno e agli alti pregi rari
E all'alme luci a null' altre seconde;

Stassi il mio cor ivi in bel nodo avvinto,
E in un la cetra, che negletta pende,
Daché men vivo in grave esiglio spinto.

Tu narra ad ambo l'aspre mie vicende,
E di; ch'il legno già di fiamme vinto,
Quanto l'Euro l'incalza, ei più s'accende,

Asaki continua opera sa. Se ocupă cu creierea școalelor și dela 1829—1831, la Iași, la București și chiar la Petersburg, ca secretar al comitetului Ad-hoc, el se ocupă cu redacția Regulamentului Organic, în românește și franțuzește, din care cel din urmă, mai ales, e admirabil imprimat, în New-York?!

La 1831 fiind numit *Archivist de Stat*, el se ocupă cu culegerea documentelor vechi.

Trebue să reamintesc că la 1829, pe când tipografie mai nu există în Moldova «găsindu-se numai la Mitropolie un teasc pentru cărți bisericești» el fondă o tipografie, mai în urmă: *Institutul Albinei și archiva acesteia*, și publică *Albina Română, Patria* și în urmă *Buletinul Oficial*.

Tot acolo se tipări admirabila: *Icoana Lumei, Le glaneur*, și dramele sale: *Petru Rareș, Elena-Dragoș, Turnul-Rutului* și comediile sale: *Pedagogul, Țigani*, precum și Calendarele, până inclusiv în anul morței sale, precum și o mulțime de alte lucrări: Novelele istorice a României, poeziile sale, etc., etc., pe lângă mormanul de scrieri, ale amicilor și cunoscuților, pe care le stimula el direct, sau care se produceau, ca fructe naturale, ale admirabilului și sănătosului curent ce el iscodi, pentru cultura și propășirea neamului său.

Făcu el școli prin județe, prima școală de fete, în Iași, scoase păsăreasca Grecilor, din ultimele biserici, unde mai țiripea încă (1838).

Creia institutul Filarmonic, și după programul lui se deschise la 16 Iunie 1835, de Mihail Sturdza, *Academia* din Iași, zisă *Mihăileană*.

La 3 Septembrie 1849, desființându-se epitropia școalelor, Asaki, se retrage în viața privată, după ce apără până în ultimul timp, sub Mihalache Sturdza, ca cel puțin, în învățământul secundar să-nn se introducă limba franceză.

E curios de notat, că Asaki, se retrage din viața publică, tocmai în anul în care și Bianca Milesi-Mojon, părăsește viața pământească.

Află el la timp moartea ei? De sigur, de oarece fata sa Hermiona, dusă la Paris, spre a crește copilul ei George, ce avusese cu Moruzi, de care se despărțise, și înainte de a se mărita cu Edgard Quinet, în casa căruia era primită ca amică, a soției marelui om, cunoscuse acolo pe Bianca.

Am din întâmplare un teanc de epistole a le Hermionei, un adevărat jurnal de călătorie, către părinții ei, dela Suceava, pe unde trecu în 1848, spre Oggenberg și Manheim, unde stătu mai mult timp, și până la Paris unde tocmai se afla în Septembrie 1849.

In ele însă nu găsesc nimic relativ la pierderea Biancăi. Copiii cunoșteau pasiunea lui Asaki, din tinerețe, de oarece acasă la el se aflau atâtea mai multe portrete ale ei și el nu ascundea această parte din viața sa.

De altfel, am văzut mai sus, cum Asaky spune, că biografia făcută de É. Souvestre, la 1854, îi fu trimisă de Hermiona, care se măritase cu Quinet. Cum primi Asaki vestea morței Biancăi sale adorate?

El luă portretul ei, făcut de sigur de Appiani, și'l încadră, iar în dreapta

și'n stânga puse cugetarea sa în versuri, în italienește și românește, pe care o scrisese cu această ocaziune.

Acest tablou, grație D-lui Fotea, de la Iași, fost magistrat superior, se află acum în colecțiunea mea. Dau aici cuprinsul celor 2 poezii. Din ele se va vedea, din nou, că Asaki însurat și deja bătrân, o spune hotărât la moartea ei, că :

«Dar în mezul a durerei, ce'mi rămâne'nsuflet vie,
Cea scânteie care-aprinsa-i nu s'a stinge nici odată,
Și-a trăi cu tine-unită în a ceriului tărie !

O reproduc aici în mod exact cum a fost scrisă și imprimată de el.

CONSACRATU MEMORIEI

DE LEUFCA

Născută Bianca Milesi.

Moartă în Paris la 1849.

Doamno! ce întru mârîre, în Aurora vieței tale,
De frumsețe 'ncântătoare și de grații eraî plină ;
Defăimându deșertu onorulu cărui gloatele se'nchină,
Ț'ai alesu pentru urmare a virtuței greaua cale.

Dănuitulă ală tău sufletu de 'nsușimile morale,
A sacratu doritei patrii sântă-altare de lumină,
Ca prin fapte strălucinde, preste țeara țeă Latină
Se resară de nou timpulă a triumfuriloră sale.

Ațea rață nemurindă, pentru glorie creată,
Țe luțit-au preste mine încă 'n timpulă de giunie,
Aleu! s'a înturnatū eară la-oberșia'i necurmată.

Dar în meșulă a durerei, ce'mi rămâne 'n suflet vie,
Țea schintee carē-aprins'ăi nu s'a stânge niț-o dată,
Și-a trăi cu tinē-unită în a țierului tărie !

SACRO ALLA MEMORIA

di Leuca.

NATA BIANCA MILESI.

Morta in Parigi 1849.

Donna! che della vita in 'sul mattino
Di beltă adorna e d'alti pregi rari,
Disprezzando gli onori al volgo cari,
Sciogliesti di virtù l'arduo cammino.

L'alma tua piena del pensier divino,
Candidi al patrio amor sacro gli altari,
Onde operando fatti illustri e chiari,
Ridestar gloria sopra il suol latino.

Quel divo raggio, ognor vivo ed ardente,
Ch'a me brillò pur nell' età primiera,
Ahi! fè ritorno all'alta sua sorgente.

Ma in mezzo al lutto, ch'in mio cor impera,
Le fiamme accese non saran mai spente,
E vivran Teco nell' eterea sfera!

afară de aceasta, în ultimele pagini, ale scumpului său volum: *Amori*, mai gădesc următoarele indicațiuni urmate de versurile italiene de mai sus:

«**Sacro alla memoria di Lenca nata Bianca Milesi *Mojon*, morta a Parigi gli 8 Giugno 1849, cioè dopo 37 anni della nostra separazione.**

Asaki, însă, de și retras din funcțiunile statului, lucră fără preget, pe calea culturală și economică.— Numai moartea'i putù răpi din mână condeiful.

Avu el fericirea să trăească, până la adânci bătrâneți, căci murì la 12 Noembrie 1869, în al 82 an al morței

Dau aci fotografia publicațiunei, făcută cu acea ocaziune, de care ce nici chiar această dată nu e bine cunoscută și exact pusă în biografiile sale din urmă.

După o viață 'de 82 ani sacrificați neîntreruptu în folosul și binele patriei sale, și după o scurtă suferință: Astăzi pe la oarele 7 de dimineață s'a stinsu din viață, venerabilul și de bine făcătoare memorie bătrânul

GEORGE ASAKY

Membru alu societăței academice din **Roma**; doctoru în filosofie; membru alu mai multor societăți agricole, științifice și literare din **Franța, Belgia și Germania de Nordu**; vechiu Ministru; vechiu Professoru; Părinte alu Istoriei, Poesiei și Literaturii Române din timpul său; întemeietorul **Presseii, a Artei dramatice și Tipografice** din Moldova; **Cavaleru** alu mai multor ordine etc.

Familia și rudele repausatului, pătrunși de cea mai adâncă durere roagă și invită pe toți amicii și cunoșcuții săi, să binevoiască a asista la ceremonia funebră și la înmormântarea, ce va avea locu, **Vineri la 2 oare după ameață-și**, la Biserica cu hramul pronumitu 40 Sfinți.

Iassi, Mercuri în 12 Noembrie 1869.

Pe casa sus, la primul cat, se află scris cu litere de zinc pe o tablă mare de stejar:

Lucrul și al meu repaus.

Această tablă, care conținea deviza vieții sale, a stat acolo, peste cincizeci de ani și dacă a arătat *munca* neconținută, lucrarea necurmată, făcută de Asaki pentru țara și neamul său, ea nu a acoperit de cât rare ori repaosul sufletesc și trupesc.

Chinuit a fost el de dorul Biancăi, și amărât de ingratitudea compatrioților săi. Adesea a dus el lipsă.

Academia română nu s'a cinstit alegându-l membru la constituirea ei!

Chiar această tablă, scumpă nouă, fu aruncată de pe casă, de chiriașii ce veniră în urmă. Și cine fuse ei? O școală de fete! Directoarea găsi, în înalta ei înțelepciune, că astfel de deviză nu eră pentru *comerțul* ei. Văzuse bine! O străină, Doamnă Ceapcai, născută Abrahamfi, fiica farmacistului chimist care făcu mai multe analize, la începutul secolului trecut în Moldova, de ape minerale, avu buna gândire, de a o sustrage pierzaniei, și a o păstră în o pivniță. Găsită acolo, după îndelungate cercetări, am putut a'mi-o procura pentru colecția mea.

Până în ultimul moment, Asaki, credincios celor ce spusese, în scrierile sale tânguitoare, și durerei ce l'a făcut să sufere o lungă și întreagă viață, a gândit la idolul seu, și a continuat cultul iubirei înălțătoare ce a avut pentru Bianca.

E de necrezut, dar să ne amintim ce scriea el la 1866, deci cu 3 ani înainte de moartea sa în pagina a doua din *Amori*.

*Doamna Bianca Mileșii mi
a dat spre suvenir aceste
carte ilustrate de mână sa,
G. Asakiy Roma 1866.*

*Doriseu ca familia mea și urmași
se păstreze înști dar a nobiliei mele
cauice spre înălțarea sentimente-
lor mele care mi-a trecut din
surgul compatrioților.*

*Drept care doroseu ca aceste carti
sa renasc pe modelul și familia
suverană che amorul care naște
din virtute este nemuritoră,
Jan 1866.*

Iar în anul morței sale, presimțind, că în fine se apropia momentul fericit, în care va putea :

«... trăi cu tine unită în a cerului tărie!...»

El publică, în ultimul său calindar următoarele rânduri însoțite de icoana *Biancâi*, desemnată de fiul său fostul Colonel Alexandru Asaki, după un autoportret al ei, ce nu știu unde se mai află, după moartea avocatului Roșianu, din București, unde se află.

MUSA UNUI MOLDO-ROMAN

«Românul care voește a cunoaște origina patriei sale, se cuvine să viziteze Roma vechea sa patrie, pronumită : Eterna urbă. Dar să nu se creadă că în acea urbă străveche, nu se află june femei frumoase care contrastează cu ruinele cele posomorâte.

«Românul nostru care venise la 1809 la Roma să studieze frumoasele arte, copiind în camerele lui Rafaele un tablou, s'a găsit alături cu o jună Domnișoară numită Bianca Milesi, venită dela Milan cu maica ei, ca să se prepare a se perfecționa în astă artă, frumuseța și spiritul acestei damigele au prefăcut pe compatriotul nostru din pictor în poeta. Carele studiasse limba italiană cu atâta diligență, că fu în stare în curs de 3 ani a compune în onorul Bianchei pronumită Lefca (albă Bianca) un număr de poezii tipărite, care proba amorul platic și nobil a compatriotului nostru.

«Dar Bianca era menită a plini o mai înaltă chemare politică, ea a fost membră a unui comitet secret, a căruia misie țintea a elibera Italia de jugul lui Napoleon cel mare, persecutată, ea se adăpostise în Svițera și după căderea gigantului ea reveni în Franța și se mărită cu doctorul Mojon, păstrase însă numele ei de Milesi-Mojon și la 1849 muri la Paris, Biografia acestei dame a publicat-o cunoscutul autor Emil Suvestru la care împrejurare se vede compus un sonet publicat în culegere de poezii a lui G. Asaki.

«De dorit este ca junii Români carii călătoresc prin țeri streine, se reconducă în patrie produse de inteligență spre a sporî averea morală a patriei deamă a purta acest nume clasicu ¹⁾.»

Dar poate se va crede că aceste linii au fost scrise de fiul său Alexandru, colonelul, tatăl Doctorului G. Asaki, căci de el este făcut și portretul *Biancâi*.

Faptul se poate, cu toate că stilul e al bătrânului scriitor. De altfel, de sigur că articolul a fost, cel puțin, indicat de el.

Dar, avem o altă dovadă mult mai pipăită, a cugetărei sale neîntrerupte, care până în ultimul moment al vieței sale, relativ îndelungată, ne arată că el nu a uitat-o nici o clipă.

1) Calendar pentru Romani, pag. 141 ilustrat cu 4 stampe pe anul 1869, anul al XXVII. Iassy. Imprimeria Albinei Române, Strada Asaki.

Am văzut, că în anul plecării sale din Roma, 1812, a vecinicii sale despărțiri pământești de Bianca, el îi compuse o odă de ziua nașterii ei, 10 Mai.

Ei bine, după 57 de ani, dela această despărțire, după 20 de ani dela moartea Biancăi, în anul morții sale, deci a plecării sale pământești, și de sigur a întâlnirii lor în sferile senine ale sufletelor curate, el, pentru aceiași zi, bătrân gârbovit, de 82 ani, făcu încă următoarele frumoase versuri, ce găsesc scrise cu mâna lui tremurândă, pe contra pagina învălitoarei din față a volumului ce conținea *Notice biographique*, a Biancăi.

«Per il giorno anniversario, dicce maggio, della nascita di Bianca, anno 1792).

De ziua nașterii (zece Mai) a Biancăi (anul 1792).

«Eterno vive il pensier ce¹) Quella
«Da me adorata e benigna Stella;
«Che mi condusse în età primiera.
«Salvo tra i scogli dell'empia riviera;
«Poichè în quel giorno, il decimo di maggio,
Della sua vità spuntò il primo raggio.
«Sacro e fervente nei mio pensiero
Egli vivrà come affetto primiero.

10 Maggio 1869.

Gr. Asaky.

sau în traducere :

Etern trăește gândul acelei binefăcătoare
Stele de mine adorată;
Care m-a călăuzit în tinereță fără pericol
Printre stâncile râului plin de păcate;
Căci în acea zi, ziua de zece mai, resări prima
rază a vieții sale,
Sfântă și vie în mintea mea ziua aceea
va trăi ca întâia iubire.

Față cu o asemenea statornicie, în o iubire fără mărgini și atât de înălțătoare cine nu trebuie să se închine. A-i admiră și a a-le aduce prinos constanței, convingerei și înălțimei lor sufletești, este a ne închina pe altarul celui mai înalt sentiment, iubirea înălțătoare a femeiei, care rezumă și coprinde în ea iubirea frumosului, a binelui și a adevărului.

A iubi, este a trăi! A trăi fără a iubi, e a face o călătorie în țări minunate, dar cu ochii legați.

Iubiți, dar în adevăratul înțeles al cuvântului, ca Bianca și Asaki.

Cine iubește astfel, e sigur ași iubi și țara și neamul, și a fi om de omenie.

Câmpina, 25 August 1909.

Dr. C. I. ISTRATI

1) Chi, cu siguranță, e o eroare în scriere.

**VERIFICAT
2017**